N°. 33. Donderdag 26 October 1905. 5de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan Mevrouw N VAN ZUYLEN-TROMP, **7a Heerengracht**, aan den Heer H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag of aan den Heer M. A. VAN HEEKEREN te **Zeist**.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat**. voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***NIEUWE MOLSTRAAT 20***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

Van de Afdeeling 's Gravenhage:

Herinnering aan de **voordracht** van Jkvr. **A. von Schmidt auf Altenstadt**.

Zie de advertentie hierachter.

Van »Boeatan":

Met onze medewerking is eene **tentoonstelling** in het stedelijk museum te **Elberfeld** georganiseerd, die dezer dagen geopend is en bizonder goed moet voldoen. Wij ontvingen den zeer smaakvollen, geïllustreerden catalogus, waarbij de heer J. A. Loeber Jr. eene verdienstelijke inleiding schreef.

Week-Overzicht.

De afdeelingen der Tweede Kamer hebben de Voorloopige Verslagen op de verschillende koloniale begrootingen uitgebracht. Wij komen in een volgend nummer daarop terug. Ook werd verslag uitgebracht over de grensregeling op Timor, waarbij men tevredenheid betuigde over het wederzijds bedongen recht van voorkeur bij vrijwilligen afstand van de bezittingen op dat eiland. Het is te hopen, dat nu aan die malle praatjes, vooral van Australische zijde, een einde komt, betreffende voorgenomen afstand nu eens van Portugeesch- dan weer van Nederlandsch-Timor aan Duitschland.

Vrijdag jl. had hier ter stede het afscheidsdiner plaats door den minister van koloniën aan den eerstdaags naar Paramaribo vertrekkenden nieuwbenoemden gouverneur van Suriname, Idenburg, aangeboden. Behalve den lof aan den afgetreden gouverneur, door den heer Fock in zijn speech van den avond toegezwaaid, was zeker ook wel de herinnering aan hetgeen zijn voorganger in het belang van Suriname had verricht, alleszins verdiend. Opmerkelijk was het, dat spreker ter motiveering van zijn, ook door ons gedeeld, vertrouwen op de zegenrijke werkzaamheid van den heer Idenburg voor Suriname, o. a. nadruk legde op het feit, dat deze, als leider van het departement van koloniën, gezien had, wat voor Suriname kan worden gedaan, ook in verband met het feit, dat *de steun van het moederland toch een beperkte moet zijn en dat reeds zoovele offers van het moederland zijn gevraagd*. Zouden wij bij het regeneratiewerk halverwege blijven steken? ! —

De telegrafische berichten uit Indië hebben ons een teleurstelling gebracht in het, ter elfder ure genomen, besluit van den radja van Goa, om, na het teekenen van een nieuw contract met de indische regeering, zijn heil in de vlucht te zoeken. Men zoekt de reden voor dit besluit in den, aan den vorst gestelden eisch tot inlevering van de geweren uit zijn land binnen vier en twintig uren. Ook ons komt deze eisch niet verstandig voor. Hoewel zeer zeker, na al hetgeen voorafgegaan is, de radja van Goa geen aanspraak kon maken op veel consideratie onzerzijds, meenen wij toch, dat men bij het stellen van een eisch, dezen binnen de grenzen der mogelijkheid behoort te stellen. En wie de inlandsche maatschappij kent, en weet, hoe vooral onder een vechtlustig volkje als de Goareezen het bezit van een vuurwapen op prijs gesteld wordt, zal moeten erkennen, dat er heel wat pourparlers noodig zijn, om hun te bewegen de wapens goedschiks uit handen te geven. De eisch dier inlevering *moest* worden gesteld, met het oog op het voortdurend gevaar, dat Goa anders voor Makassar en de gouvernements-landen zou opleveren, maar een billijken termijn hadde men den radja kunnen laten, om dezen ten minste de gelegenheid te geven van zijn veranderde gezindheid ten onzen opzichte te doen blijken. De *Nieuwe Courant* stelde, heel voorzichtig, de vraag: waarom geen maatregelen getroffen waren, om den radja van een besluit te kunnen afhouden, dat voor hem en zijn volk verderfelijk kon zijn? Wij meenen, dat ten deze blijkbaar de richtige weg is ingeslagen om den radja volle vrijheid van beweging te laten na zijne onderwerping. Men had het hem evenwel onzes inziens niet onmogelijk moeten maken om bij dit besluit te volharden.

Intusschen, hoe betreurenswaardig de keer moge wezen, die de zaken in Goa genomen hebben, kan het wellicht voor een eindelijke oplossing geen kwaad, dat de brandstof, die zich daar sedert jaren heeft opgehoopt, tot een uitbarsting kome, waar anders wellicht het smeulend vuur nog jaren en jaren later ons vele moeilijkheden zou hebben kunnen berokkenen, aan Goa zelf ten onheil.

Uit de Pers. »De Buitenbezittingen, *Nieuwe Cour.* van 13 dezer; »Een jaar aan het bewind«, *id.* van 17 dezer; »Nijverheid op Java«, *id.* van 21 dezer; »Minangkabau«, *Alg. Hbld.* van 17 dezer; »Postspaarbank en inlanders«, *id.* van 19 dezer; »Opleiding van ambtenaren«, *id.* van 19 dezer; »Boetestelsel in Atjeh«, *id.* van 20 dezer; »Bedrijfsbelasting voor Inlanders", *Vaderland* van 18 dezer.

Naar aanleiding van een artikel in de *Vrijzinnig-Democraat* van 18 dezer, waarin geprotesteerd wordt tegen het stelsel van de »onderwerping der Brittenbezittingen" waardoor het geld onttrokken wordt aan de »bevordering der welvaart van Java«, teekent de *Nieuwe Cour* in haar nummer van den 18en dezer o. a. het volgende aan:

»In tegenstelling met de *Vrijzinnig Democraat* meenen wij dan ook, dat de uitgaven, welke op de eerstvolgende Indische begrooting voor doeleinden van gezagsorganisatie op de Buitenbezittingen zouden mogen worden uitgetrokken, zullen blijken op de daaropvolgende ruimschoots te zijn bespaard, en dat zij ook voor de verheffing van Java betere vruchten zullen afwerpen, dan die, welke aan economische kunstmiddelen. zooals bijv. emigratiebevordering, worden weggeworpen.«

In verband hiermede, is ook de slotsom, waartoe de *Nieuwe Cour.* komt in hare bespreking van het regeeringsbeleid van den heer van Heutsz, gedurende het den 1en October ll. afgeloopen eerste jaar van zijn bestuur:

»In de richting hier door Van Heutsz aangegeven, moet, dunkt ons, onze Indische politiek zich ook bewegen. Het zwaartepunt van het wereldevenwicht heeft zich naar het Oosten verplaatst en onze koloniën liggen niet ver van den kring, waar de grootste politieke en economische activiteit komt te vallen; toestanden als nog in de onafhankelijke deelen onzer bezittingen heerschen, kunnen in die nabuurschap niet veel langer blijven bestaan. Het is aan ons . . . . . of aan anderen die te wijzigen en in overeenstemming te brengen met de omgeving. Doen *wij* het, dan ontkomen wij, niet alleen aan schade en schande, maar brengen tevens den schakel in gereedheid, die Java, ook in economischen zin, met het overige deel van het Oosten, waarvan het temidden dier barbaarsche eilanden geïsoleerd lag, zal verbinden.

Tot dusver heeft men zulk een taak te zwaar voor onze schouders geacht; Van Heutsz brengt aan het licht, dat dit niet zoo is.

Die taak te volvoeren moet een der doeleinden, om niet te zeggen het hoofddoel, onzer koloniale politiek zijn. Dat wij een man aan het bewind hebben, wiens hoedanigheden zich bij uitstek leenen om haar tot stand te brengen, mag tevens een aanwijzing heeten, haar thans met kracht aan te vatten.

Laat Van Heutsz de richting vervolgen, aangegeven door den aard der omstandigheden en zijn bijzonderen aanleg. Met vertrouwen zullen wij ons achter hem scharen.«

In haar nummer van den 20en dezer bespreekt de *Nieuwe Cour.* het verhandelde ter vergadering van de »Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek«, waarbij de nijverheidsrapporten der heeren Maclaine Pont, Homan van der Heijde en van Kol werden besproken.

Het zou ons te ver voeren van dit artikel een eenigszins volledig résumé te geven. Interessant is o. a. hierin wat het blad, aan de hand van een oud-indisch hoofdambtenaar aanvoert tegen de bewering van den heer Maclaine Pont omtrent de willekeurige heffing door Inlandsche ambtenaren van de bedrijfsbelasting voor Inlanders.

In het *Handelsbl.* van den 17en dezer wordt een voorstel van de *Sum. Bode* overgenomen, om Sumatra's Westkust, welk gewest dien naam ten onrechte draagt, wijl het slechts een gedeelte van de Westkust van dat eiland beslaat te herdoopen in Minangkabau.

In het nummer van den 19den dezer komt dit blad te spreken over de Postspaarbank in Indië en het bezwaar tegen het voortbestaan dier instelling geuit, dat de Inlanders er haast geen gebruik van maken. Het blad herinnert er aan, hoe moeilijk het hier in Nederland is geweest om het spaarbankwezen populair te maken, wijst op de godsdienstige en economische bezwaren (lage rentevoet), welke de Postspaarbank in Indië ten opzichte van den Inlander, bovendien nog zoo weinig aan sparen gewoon, heeft te overwinnen. Er is echter vooruitgang ook bij den inlander en bovendien, waarom zou men den Europeanen in Indië niet eene gelegenheid verschaffen, om hun geld zeker te beleggen bij eene instelling, die het gouvernement niets kost. Het wijst er op hoe, naar het schijnt, sommige postambtenaren den inlander, die zijn geld wil beleggen, door hunne houding afschrikken en ziet hierin met een belemmering voor het succes der instelling.

De opleiding der indische ambtenaren laat volgens het *Hbl.* thans te wenschen over. Het blad meent, dat nu waarschijnlijk eerlang het incompleet van ambtenaren zal zijn aangevuld, dan het oogenblik zal zijn aangebroken om de bepalingen voor die opleiding te herzien. Als eindelijke uitkomst meent het blad dat die geheel naar Nederland worde verlegd, daar het niet zou aangaan, dat ambtenaren die het gezag van Nederland moeten vertegenwoordigen, zoo goed als niets van dit land afweten. Daartoe zouden voor indische jongelieden studiebeurzen moeten worden beschikbaar gesteld. Intusschen handhave men den bestaanden toestand maar voere weder een driejarige studie in. Het blad wil dat de ambtenaren goed bezoldigd worden, maar daartoe ook aan hooge eischen voldoen.

In het nummer van den 20en dezer vraagt het blad zich af, of het boetestelsel in Atjeh toegepast op gampongs enz., waar zich feitelijkheden tegen ons gezag voordoen en het geheel daarvoor aansprakelijk gesteld wordt, niet al te straf wordt toegepast, waardoor het middel verzet zou kweeken in stede van het te breken.

In een overzicht van wat in sommige bladen over de bedrijfsbelasting voor Inlanders is geschreven komt het *Vaderland* van den 18en dezer, na gewezen te hebben op een voorstel om een verteringsbelasting ter vervanging van eerstgenoemde in te voeren tot de volgende conclusie:

»Intusschen weten wij, dat de Indische Regeering in 't geheel niet denkt aan afschaffing der bedrijfsbelasting voor de Inlanders; contrarie, zij is er op uit, haar uit te breiden over categorieën van Inlanders, die nog buiten den aanslag vielen. Het onderwerpen der Inlandsche huisbedienden aan de bedrijfsbelasting strekt ten bewijze.

De gegronde practische bezwaren, door mr. Pont, den heer Graafland en het Amsterdamsche Handelsblad ingebracht, behooren te leiden tot een herziening der verordening op de bedrijfsbelasting. Dat de Inlandsche hoofden en Inlandsche beambten van allerlei soort vrijgesteld zijn van belasting is een verkeerdheid, voortspruitende uit de averechtsche opvatting van het Indische Gouvernement, dat de Staat onzinnig zou handelen met zijn eigen ambtenaren en beambten aan belasting te onderwerpen, welk wanbegrip door den heer Graafland terecht in zijn brochure over de Indische belastingen is gesignaleerd.«

Oost-Indische Berichten.

Naar aanleiding der te Batavia gehouden pasar Malem en het feit, dat de tegenwoordige minister van koloniën de organisatie van dergelijke jaarmarkten, ook in de Buitenbezittingen, zeer wenschelijk acht, vestigt de *Javabode* de aandacht op dit onderwerp.

Van tweeërlei aard waren de motieven, die geleid hebben tot het naar Batavia lokken van buiten die plaats gevestigde inlandsche nijveren en handelaars; ten eerste, om den verbruiker op een gemakkelijke wijze de elders vervaardigde producten voor te leggen, en ten andere om die inlandsche handelaren en nijveren, door een bezoek aan Batavia, in kennis te stellen met andere takken van nijverheid, andere werkwijzen, die misschien tot verbetering van eigen product zouden kunnen worden aangewend en in 't algemeen hun gezichtskring ten opzichte van de nijverheidsbeweging te verruimen. Hun werd vergoeding van reiskosten en 14daagsch verblijf aangeboden.

Het Blad waarschuwt echter, de concurrentie *vooreerst* niet aan te moedigen, omdat eerst wanneer het koopend publiek de qualiteit en de kunstwaarde behoorlijk weet te waardeeren, de producent in de concurrentie een prikkel zal zien, om het gehalte van zijn product zoo hoog mogelijk op te voeren, maar zoo lang dat *niet* het geval is, de voortbrenger zijn heil zal zoeken in minderwaardige grondstoffen of in minderwaardige bewerking daarvan.

Een kenmerkend voorbeeld daarvan geeft schrijver o. a. in de vroeger, zoo fraai bewerkte palembangsche meubelen, veelal zwart gelakt met gouden ornament, die, vergeleken met hetgeen op dit gebied tegenwoordig wordt vervaardigd, een zeer sterken achteruitgang aantoont.

Schr. zou niet de voortbrengselen der indische nijverheid te veel willen beschermen, b. v. door den invoer van europeesche artikelen tegen te gaan, daar de inlander hiermede allerminst gebaat zou zijn, z. i. dienen echter angstvallig al die omstandigheden ontweken te worden, die een verderen achteruitgang van de industrie tengevolge kunnen hebben. Daarom kwam 't schrijver voor, dat wij een gezonde handelsbeweging moeten bevorderen, door op de jaarmarkten, nevens de producten van inlandsche nijverheid, ook aan die van de europeesche markt een plaats te geven.

Voor de inlandsche nijverheid, voornamelijk de kunstnijverheid, dient dan elders een afzetgebied gezocht te worden.

En hiervoor is allereerst noodig, dat die voortbrengselen in ruimer kring op de Europeesche, Amerikaansche en Arabische markt bekend gemaakt worden en ligt het mede op den weg **der regeering de zaak van de inlandsche nijverheid met kracht ter hand te nemen.**

De *Semarang-Courant* vestigt de aandacht op een tak van huisvlijt, die in Keboemen veel beoefend wordt en zeer zeker aanmoediging verdient: het vervaardigen van *kain-tritik*; alsook op een nieuwe industrie die thans ter zelfder plaatse van bestuurswege bevorderd wordt, ook gesteund door het landbouwdepartement, dat van Buitenzorg een vakman als leermeester zond tot de aanmaak van verschillende voorwerpen uit de cacaovezels *uit de hand*, niet te verwarren met de *machinale* bewerking in de eerstdaags te openen cocosvezelfabriek te Koetoarjo.

Een zeer lezenswaardig opstel over de »**Industrie in Britsch-Indië**," van *J. G. Doorman*, komt voor in het *Weekblad voor Indië* van 15 Sept. jl. no 21, waarin deze betoogt, dat, hoewel de belangrijkheid dier industrie, tengevolge der moeilijk voltehouden concurrentie met de europeesche fabrikaten, afnemende is, zij toch aan een zeer belangrijk aantal werklieden een broodwinning verschaft. Er valt voor ons Indië menige leerrijke les uit het beschrevene te putten, zoowel op het gebied der industrie als op dat der kunstnijverheid en huisvlijt.

Een jubileum. Radhen Adipati Soeria Nata Ningrat, regent van Lebak, zal eerstdaags zijn zilveren feest als regent vieren, en op dien dag zal een zijner dochters in het huwelijk treden. Deze jonge dame, die haar opvoeding te Batavia heeft genoten, is een niet onverdienstelijke schilderes! De regent begon zijn ambtelijke loopbaan als gecommitteerde bij de gouv. kofficultuur te Garoet, daarna werd hij benoemd tot hoofddjaksa en later volgde zijn benoeming tot zelfstandig patih van Mangoenredjo (Preanger Regentschappen). In 1880 werd hij tot regent van Lebak benoemd. Als vreemdeling in Zuid Bantam gekomen, was 't voor hem een zware taak, het vertrouwen te winnen der Oud-Bantammers, die gehecht aan eigen hoofden, families en tradities, met leede oogen een vreemdeling tot regent benoemd zagen; dat dit hem echter volkomen mocht gelukken, bleek duidelijk in 1888, toen de opstand te Tjilegon uitbrak en Lebak rustig bleef; want deze afdeeling, geruïneerd door een veepest en koortsepidemie, zou, meende men, allicht zich aansluiten bij de oproerlingen van Tjilegon. Daar de Regent bij al zijne deugden ook een gul gastheer en prettig causeur is, heeft hij vele oprechte vrienden, die zeker van harte het feest met hem zullen medevieren.

Stellig is de *Deli Crt.* vóór de **afschaffing der dollars** als betaalmiddel in het gewest van Sum. Oostkust en zou het blad een regeeringsmaatregel, die het wettig betaalmiddel, den gulden en zijn veelvouden en onderdeelen, tot eenigen waardemeter maakte, zeer toejuichen, maar zulk een regeeringsmaatregel kan op dit oogenblik niet genomen worden, te minder nu de dollar een stijgende tendenz toont en dit daarom niet, omdat men elken grondslag mist, waarop een omwisseling van

Een welbesteed leven.

III.

Gaven wij in het vorig hoofdstuk een vluchtig overzicht van van Zuylen's militaire leven, het zij ons thans vergund in eenige hoofdstukken meer uitvoerig te verwijlen bij enkele episodes uit dit militaire leven:

Het was geen gemakkelijke taak, die voor majoor Fritzen was weggelegd, toen deze zich met eene colonne, bestaande uit 3 compagnieën van het 17e bataljon infanterie, 24 artilleristen ter bediening van 4 mortieren, en 40 sappeurs onder den 1en luitenant G. E. V. L. van Zuylen, den 17en Mei 1868 te Padang inscheepte met bestemming naar het eiland Nias.

Tot twee malen toe hadden toch de Nederlandsche wapenen hier een échec te betreuren gehad, het eerst den 6en Januari 1856, toen kapitein de Vos, met eene colonne van omstreeks 120 man, voor het sterke Orahili het hoofd stiet, en met achterlating van twee dooden den terugtocht moest aannemen naar de Lagoendi-baai, met medeneming van 18 gewonden; de tweede maal den 19en Februari 1863, toen de luitenant ter zee Spanjaard tevergeefs een aanval beproefde op de bergveste Leulawaoe en het met zijn te zwakken troep moest aanhooren, hoe de vijand van vreugde over zijne overwinning schreeuwde, en aanzien hoe de lieden dansten om de staak, waarop het afgehouwen hoofd van den bij den afgeslagen aanval in hunne handen gevallen fuselier Seckinger was geplaatst.

Dit laatste échec moest er natuurlijk niet weinig toe bijdragen, om hoofden als den radja van Orahili, met wien het gouvernement nog een appeltje te schillen had, wegens den roof van geschut en munitie, van den, den 16en Februari 1861 door een aard- en zeebeving verwoesten post te Lagoendi, in hun verzet te stijven. Ze verbeeldden zich toch reeds heel wat. Van Rees schrijft in zijn werk: »*De Pionniers der Beschaving in Neêrlands Indië*«:

»Een oorlogsschip naar Lagoendi gezonden, om het achtergelaten geschut af te halen, vernam, dat dit in bezit der Orahiliërs was, en kreeg ten antwoord, toen het de gestolen kanonnen terugeischte: »dat Orahili een ongeluk zou overkomen, wanneer het geschut teruggegeven werd, en dat het gouvernement beter deed het zelf te komen halen«. Met andere woorden: »gevoelen de Hollanders zich sterk genoeg om Orahili aan te tasten, de Orahiliëers zijn gereed hen te ontvangen.

De radja, hoovaardig op zijne overwinning in Januarij 1856, was door het bezit der twee lange 8 ponders nog overmoediger geworden en nam den titel aan van: »*verdrijver der Hollanders*«.

Den 31en Mei 1863 stonden de troepen onder majoor Fritzen in het bivak te Hilibobo, welke plaats den 26en te voren op de Niassers was vermeesterd, gereed voor den tocht naar Orahili, zooals later bleek, een mooie kampong, op een bergplat, tegen de helling van een steilen, omstreeks 300 meters hoogen heuvel gebouwd, waar, tusschen het groen van dicht geboomte, de spitse daken der huizen reeds op verren afstand zichtbaar uitstaken.

Het, ook uit een Europeesch kunstoogpunt, werkelijk zeer fraaie houtsnijwerk op verschillende plaatsen door den eigenaar tot versiering zijner woning aangebracht, trok bizonder de aandacht van den zich tot de Indische sierkunst aangetrokken gevoelenden genie-luitenant. Op lateren leeftijd hoorden wij hem nog dikwijls vol bewondering hierover spreken, terwijl hij ons een, als souvenir vandaar meegebracht, houten afgodsbeeldje toonde, dat waardig werd gekeurd om door een Italiaansch geleerde tot in de kleinste kleinigheden in een wetenschappelijk werk te worden beschreven.

Omtrent het aandeel, dat het detachement sappeurs, onder van Zuylen, aan de actie tegen Orahili nam, ontleenen wij het volgende, aan: »*De Geschiedenis van het korps Genie-troepen van het Leger in Oost-Indië*«, door *E. Marcella*:

Den 31en Mei werd het bivak opgeruimd en naar Orahili gemarcheerd. Hiertoe werd, zooals in het hiervoren genoemde werk van van Rees is aangegeven, naardien uit verkenningen op den 28en en 29en te voren was gebleken, dat langs beide wegen, die van Hilibobo rechtstreeks naar Orahili voerden, krachtigen tegenstand was te wachten, niet één dezer gekozen, maar de voorkeur gegeven aan den omweg over Fadoro, de verblijfplaats van een, steeds aan het indisch gouvernement goedgezinden radja.

Bij den opmarsch naar Fadoro marcheerden al de sappeurs onder van Zuylen bij den voortroep, achter de spits, met eene dekking van 10 inlandsche fuseliers. Het was toen nog in den tijd, dat de sappeurs voor zelfverdediging bewapend waren, de Europeanen met het sappeur-geweer, de Inlanders met een lans, welke, voor de indische terreinen ondoelmatige bewapening gedurende dezen marsch veel last veroorzaakte, bij de vele te verrichten opruimingen, hetgeen den detachements-commandant aanleiding gaf, in zijn algemeen rapport aan te dringen op verstrekking aan de sappeurs van een revolverpistool, waartoe echter eerst vijftien jaren later, bij wijze van algemeenen maatregel, zou worden overgegaan.

Zoodra de weg op Fadoro's gebied kwam, hielden de versperringen op en kon de tocht geregeld voortgezet worden. In den laten namiddag werd een bivak betrokken in een klappertuin nabij een riviertje, terwijl de zieken in een nabij gelegen huis gelogeerd werden.

Den volgenden dag, den 1sten Juni, werd de tocht voortgezet, de helft der sappeurs met hun commandant achter de spits, de overigen onder den fourier, achter de reserve-artillerie, hadden de stormladders en een paar

den dollar in den gulden zou kunnen plaats hebben. Elke daartoe aangenomen koers is willekeurig en leidt tot schade van een der betrokken partijen. Bovendien is één groot ding in 't oog te houden: De koelies mogen niet te kort komen. Wanneer men deze en hun kleine loonen wil negeeren, is 't gemakkelijk genoeg de zaak meteen uit de wereld te werken; men betaalt de menschen eenvoudig voortaan guldens in plaats van dollars, wisselt om tegen een koers, waarbij vooral de ondernemers geen schade hebben en de dollarkwestie is uit, voor de *ondernemers*, maar *niet voor de arbeiders*; want zoolang de dollar geen vaste waarde heeft, werkt elke verandering storend in op de koopkracht van den gulden. Omdat alles van de Straits moet komen en dus in dollars betaald, is 't eenige middel, om de koopkracht van de munt, waarin de kleinere loonen, die der koelies en bedienden, worden uitgedrukt, op gelijk peil te houden: de loonbetaling in dollars.

Geen oplossing der dollarkwestie is voor het blad aannemelijk, dan eene, waarbij de kleine man en de op minimum-loon werkende arbeider ontvangt wat hem toekomt, en deze is thans niet te krijgen, tenzij men de guldensloonen wil verhoogen, naar gelang de koopkracht der guldens met den stijgenden dollarkoers mindert.

Factoren van *koelie-werving* er buiten gelaten, is het weren van den dollar en zijn vervanging door guldens slechts dàn mogelijk, wanneer in de Straits de vaste waarde is bereikt. Wanneer dan het loon van den koelie tegen denzelfden koers in guldens wordt omgezet, kan hij ten allen tijde evenveel dollars, of met dollars gekochte waar, krijgen voor zijn geld.

Volgens het verslag van den nederlandschen Consul te Penang is 't algemeen gevoelen, dat nog vrij geruime tijd zal verloopen, alvorens de Straits-regeering een beslissing zal nemen, vermoedelijk in verband met de goudreserve.

Een fout. Een onduidelijk telegram deed het *Deliblad* onlangs mededeelen, dat de Indische regeering had voorgesteld, het zelfbestuur in Deli op te heffen. Thans bemerkt het blad uit de telegrammen in de *Javabladen*, dat niet wordt voorgesteld: het inlandsche zelfbestuur in Deli op te heffen, maar aan de afdeeling Deli zelfbestuur toe te staan. De voorgestelde maatregel betreft de uitvoering van de *decentralisatie*.

Gelijk met een afdeelingsraad in Deli, zullen gemeenteraden worden gesticht te Bandoeng, Cheribon, Tegal, Pekalongan, Semarang, Soerabaja, Magelang, Kediri, Blitar, Padang, Palembang en Makassar.

Gedurende de eerste zeven maanden van dit jaar werd op Java en Madoera *f* 600,605.43 meer ontvangen dan in 't vorige jaar en op de Buitenbezittingen *f* 335,073.89½ meer. Een goed jaar zal 1905 blijken te zijn, wat de **in- en uitvoerrechten** betreft, als 't zoo voortgaat.

Sedert kort vertoeft te Batavia de heer **N. H. Paling,** vice consul der Nederlanden te Sydney. Hij is vice-president der Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Australië en heeft tot opdracht, verbindingen aan te knoopen met industrieëlen en handelaren. Hij is ook voornemens den gouverneur-generaal inlichtingen te verschaffen omtrent hetgeen nog gedaan zou kunnen worden tot verlevendiging van den handel op Australië — en dat is zeer veel, zegt het *Bat. Nbld.*

Op **Kenajan** en **Moedjoe-Moedjoe** is 't thans weer wat rustig. De resident heeft, door bemiddeling van den regent van Sleman, de stakers op beide ondernemingen toegesproken en hen aangeraden naar huis te gaan, om daar den uitslag van 't onderzoek af te wachten.

De stakers van Kenajan bleven, die van Moedjoe-Moedjoe gingen huiswaarts. Voor hoelang vraagt *Mataram?*

Op een den 24 Sept. j.l. gehouden alg. vergadering van de Landhuurders-Vereeniging werd, na een langdurig en vaak heftig debat, de volgende motie aangenomen: „De Djokjasche Landhuurders-Vereeniging, kennis genomen hebbende van de handelwijze van den heer Kupfer, beheerder van de onderneming Kenajan, ten nadeele van de bevolking, betreurt, dat de heer Kupfer deel uitmaakt van het kader der beheerders van landbouwondernemingen en ontzegt hem het lidmaatschap der Vereeniging."

Een herziening der **officiers-tractementen** en **fourage-indemniteiten** wordt door het Persbureau medegedeeld. Zij is in alle indische bladen te lezen, en te uitvoerig om hier te worden overgenomen.

Blijkens in de afgeloopen week ontvangen berichten, zijn de kwaadgezinden dus uit **Djambi** en **Boeloe-Djambi** naar **Taloek** uitgeweken, dat deswege genomen is na krachtigen weerstand, waarbij de vijand 64 dooden verloor en wij 2 gewonden bekwamen. Het verzet is gebroken.

De actie tegen **Gowa** is begonnen. In den omtrek van **Djongaja** op de noordgrens van Gowa werd bij een verkenning eenig verzet ondervonden. De vorst, hoewel zich goedschiks onderworpen hebbende, bij de komst der troepen, is, toen hem inlevering der wapens en een boete van f 10.000 werd opgelegd, gevlucht.

Een nader officieel draadbericht meldt, dat in Gowa verzet werd gepleegd door Kraeng Beroangieng, zwager van den vorst en aanvoerder der Gowasche troepen. De vorst en de bevolking zijn uit Djongaja gevlucht. De vijand werd aangetast bij de kampongs ten oosten van Djongaja; zijn tegenstand was zwak en liet hij 50 dooden en 7 gewonden liggen. Wij hadden als gesneuveld en gewond 5 eur. en 2 inl. minderen. Kraeng Beroangieng is tevens rijksbestierder en een der meest op den voorgrond tredende hoofden van de ons vijandig gezinde partij. Een gister ontvangen regeeringstelegram meldt dat te Pakatto door **Gowa** weerstand is geboden, waarbij de vijand 23 dooden en een aantal wapens verloor en aan onze zijde 3 officieren en twee eur. minderen gewond werden. Onze colonne rukte door naar Bonglangi. De bevolking op den zuidelijken oever der Beltangrivier bleek vreedzaam en keert in Djongaja terug.

De Honitetos-stam op **Ceram** kwam in onderwerping.

Een expeditie naar **Bali** wordt reeds voorbereid. De chef van den generalen staf, generaal van Kooten, is reeds te Banjoewangi, om de noodige regelingen te treffen voor de inrichting van een hospitaal en de oplegging van voorraden.

Radja **Batoe Batoe** meldde zich met 25 volgelingen bij het bestuur te **Roendeng,** hij wordt tijdelijk in arrest gehouden, tot na de inlevering van nog 16 geweren en de storting van een hakgantjeng. De expeditie in **Siboga** heeft een vriendschappelijk verloop.

Op **Timor** gaat de actie naar wensch. De schuldigen aan de moordpartij te Koepang zijn gevangen genomen. Wij hadden geen verliezen. Te Koepang is het garnizoen met een compagnie versterkt.

De resident van **Bandjermassin** is van zijn tournée teruggekeerd en rapporteert dat de toestand gunstig is en bestuurszaken met den sultan werden besproken, terwijl de zelfbestuurders 1100 geweren en kanonnen hebben ingeleverd.

De bevolking in Boven Mekong is nu geheel ontwapend.

Een troonopvolger van Koetei is aangewezen.

Een patrouille onder kapitein Boreel legde in Kroeng Sabè T. Keumala, Panglima Itam en nog twee andere vijanden neer.

LOON EN IJVER.

(*Aangeboden*).

De campagne van het snoeimes, die sinds eenige maanden in onze Oost lustig aan den gang is, wordt allerwege met stemming — meest ontstemming — besproken; en geen wonder voorwaar, want ze raakt veel oud zeer in onze ziekelijke Oost.

Ter inleiding van ons onderwerp herinneren wij hier aan wat de „Nieuwe Crt." al voor een paar maanden over de zaak in 't midden had te brengen.

„'t Was niet — schreef het blad — „omdat geen der takken van den boom (de Indische administratie) gemist kon worden, dat deze werden gespaard, maar omdat men geen arbeider bezat sterk of moedig genoeg voor het werk."

Wij gelooven, dat de spijker hiermede merkwaardig juist op den kop getroffen is, al kunnen wij ook niet het gansche betoog van het blad onderschrijven, dat met de bezuinigingspolitiek van dezen Landvoogd door dik en dun schijnt mede te gaan. Of de heer v. Heutsz „sterk of moedig" genoeg zal blijken, om 't regiem van 't snoeimes tot in de uiterste consequentie door te voeren, betwijfelen wij.

„Maar v. Heutz is 't gelukt takken te doen vallen, en nu zullen er meer worden afgesneden, grootere en dikkere," schreef het blad.

„Vindt van Heutz geen posten, waar „„eigenlijk wel wat afkan"", dan wendt hij zich tot andere waar „„eigenlijk niets af kan.""

„Dit is zijn geheim. Op slot van rekening zal blijken, dat het eigenlijk wel degelijk kon. En dan kan nog heel wat meer worden gesnoeid.

„Noodig is het. Veel takken moeten er vallen — 't zal den boom ten goede komen, zelfs al valt er met de andere takken eens een twijgje mede, 't welk men liever had moeten laten zitten. 't Kan weer bijgroeien."

Ja, veel takken moeten er vallen; dat is ook onze overtuiging. Rationeel moeten snoei- en hakmes er in.

Wij hadden een pereboom, een mooien, volgegroeiden boom, een pracht voor de oogen, maar hij droeg geen vrucht meer. Een snoeier van beroep bood aan die er weer aan te tooveren. Hij ging den boom in met zijn gereedschap, sneed en hakte maar aldoor, havende den mooien boom, dat het naar was om aan te zien. Maar . . . sedert plukken wij jaar aan jaar rijke vruchten van hem.

G.-G. v. Heutsz is nu bezig den Indischen vijgenboom op zijne wijze onder handen te nemen, en dat wel, volgens zijn eigen zeggen, in de laatst gehouden Indische troonrede: „ongeacht den tegenstand of de ontstemming van de velen, die hun persoonlijk belang of hun persoonlijk voordeel daardoor in meerdere of mindere mate bedreigd achten."

Die toevoeging mocht van de zijde van den Landvoogd waarlijk niet overbodig heeten, want de *Nieuwe Crt.* sloeg mede den spijker op den kop, toen zij aldus zich uitsprak:

„Erkend zij hier, dat bezuinigen een uiterst moeilijk en ondankbaar werk is, en men zich bijna geen denkbeeld kan maken van de bezwaren en den lijdelijken weerstand, welke een bezuiniger bij het volvoeren zijner taak ondervindt. Een bijzondere mate van moed, geestkracht en doorzettingsvermogen zijn er toe noodig, zulk een hatelijk, zij het ook nuttig, werk onder de verwoede en klagende kreten van in hun belangen getroffen slachtoffers, en hun medelijdende vrienden, ten uitvoer te leggen".

Evenwel is 't niet onze bedoeling, 's heeren v. Heutsz' bezuinigingstactiek hier in algemeene beschouwing te nemen, noch ook om na te gaan in hoeverre de qualificeering „stelselloos" bij die tactiek verdiend mag heeten. Wij hebben ons voor heden op het terrein dier bezuinigingen engere grenzen gesteld. Wij hebben hier nu maar een bepaalden tak van den boom op 't oog, dien wij speciaal ter besnoeiing aanbevelen. 't Is een tamelijk dikke, en een dus, die dadelijk in 't oog valt, namelijk: **de traktementen en pensioenen der hooge en hoogste Indische landsdienaren**. Met klem zouden wij er op willen aandringen, dat hier, vóór alles en naar een vast stelsel, het mes werd ingezet. Hier vooral hebben wij met een uiterst wild doorgroeiden tak te doen, en die waarschijnlijk ook wel de taaiste en weerspannigste zal blijken van den gansschen boom.

Wij hadden zoo gaarne gezien — en ook verwacht, dat deze zuinige onderkoning, ongeacht zijn eigen persoonlijk belang, met zich zelven begonnen ware, en flinkweg, als punt van uitgang, den te weelderigen tak van zijn eigen civiele lijst hadde gesnoeid.

Dat zou veel „tegenstand" en „ontstemming" voorkomen hebben!

Op dit bijzonder terrein kan zooveel worden uitgespaard en uitgezuinigd. Men zal zich herinneren de in '98 door het Kamerlid Ketelaar gestelde motie, betreffende de vaststelling van het traktement van Indië's landvoogd op 100,000 gulden. Wij hebben nagegaan en berekend hoeveel er, naar dien maatstaf, aan traktementsvermindering te bezuinigen zou zijn op de Indische bezoldigingen, van af 1000 gulden 's maands en daarboven, en wij kregen meer dan een half millioen 's jaars tot resultaat. Hieraan toegevoegd de belangrijke uitsparingen op de pensioenen, door deze tot een veel lager maximum terug te brengen, zou men een bezuinigings-post erlangen, welke bij 't herstel van het verbroken economisch evenwicht op Java, voorzeker al zou mogen meetellen. Mr. Piepers stelde in de „Avondpost" van 17 Nov. '98 dat maximum op f 500 's maands. Zeker al een heele concessie, maar toch nog onvoldoende, vinden wij.

De uiterst moeilijke financieele omstandigheden, waarin Indië zich bevindt, en die met elk jaar zorgwekkender en nijpender worden, eischen de besnoeiing dier, buiten de grenzen der redelijkheid gaande, hooge salarissen en pensioenen. Maar al was die eisch, door Indië's geldgebrek gesteld, niet aanwezig, dan nog zou de democratische geest van dezen tijd zich tegen zulke buitensporige belooningen van diensten hebben te verzetten.

Maar er is van een bezuiniging in deze richting nog geen sprake, en zal dit ook, gelooven wij, wel nooit wezen, lettende op den weerstand, die er van ambtelijke zijde nu reeds geboden wordt, bij de bedreiging van de persoonlijke belangen van slechts enkelen nog maar.

En wij zijn nu waar wij wezen wilden:

't Optreden van den G. G. op 't stuk van bezuiniging heeft een geest van ontevredenheid en verzet doen ontwaken, die, 't kan wel niet anders, aan vele weldenkenden ergernis moet geven. Na al wat wij den laatsten tijd hoorden en lazen, kwam voor ons althans de Indische ambtenaarswereld in een treurig licht te staan. Bedroevend toch vinden wij het, wat die „tegenstand" en die „ontstemming" ons leeren omtrent den „blakenden" ijver, het *feu sacré* der Indische landsdienaren. Wij zullen 't een en ander aanhalen van wat wij den laatsten tijd daaromtrent zoo al te verstaan kregen.

De „Java-Bode" van 25 Aug. l.l. schreef in haar hoofdartikel: „*Legerbezuinigingen*" o. m.:

„Ook onverantwoordelijk hebben wij de traktementsbesnoeiingen genoemd. Alle waar is naar zijn geld. Waar er geen reden bestond, zich tot op heden bijzonder te beroemen op de kwaliteit en de kwantiteit van het, door het meerendeel van 's lands dienaren geleverde werk, kan men met vrij groote zekerheid zeggen, dat het in de toekomst, bij slechtere bezoldiging, nog wel slechter zal worden, ten nadeele van de schatkist en van den algemeenen gang van zaken. In de tweede plaats zullen zij, die het voornemen hebben zich voor 's lands dienst te bekwamen, zoodra zij doordrongen zijn van het feit, dat hun positie op uiterst losse schroeven komt te staan, zich nog wel twee maal bedenken, vóór zij den gewichtigen stap doen. Met groote zekerheid kan dan ook gezegd worden, dat de aanvulling van enkele categorieën ambtenaren, zoo zij thans al niet onverzekerd is, geheel in de war zal loopen, van andere groepen zal moeten geschieden met minderwaardigen. Het is waar, die kanker zal zich pas over ettelijke jaren duidelijk openbaren; onze huidige regeering zal er denkelijk geen last van hebben. Maar mag het „wie dan leeft, wie dan zorgt", waarmee men zoo graag den inlander bespot, wel toegepast worden door onze regeering?

In de „Semarang Crt." schreef C(astens) in een artikel: „*Koloniale leeningen*":

„Een landbouwonderneming werkt met verlies, de directie bezuinigt op de tractementen van het personeel, op mest, op ditjes en datjes, zoodat zij op papier evenwicht brengt tusschen uitgaven en inkomsten. De ijver van het personeel verflauwt, de goeden zoeken elders een baantje, de slechten, die nergens anders terecht kunnen, blijven. Menschen van minder gehalte vullen de opengevallen plaatsen aan . . . ." De staat," zegt C., „is in vele opzichten als eene onderneming, en de regeering handelt, naar 't schijnt, naar dit voorbeeld."

Pantaneta in zijn geruchtmakende brochure: „*Ter wille van wie zijn wij koloniale mogendheid?*" gaf zijn gemoed aldus lucht:

„Ga den indischen ambtenaar ontevreden maken, ga hem zijn levenslust, zijn opgewektheid, zijn energie en ijver fnuiken, en er zal op den duur veel terecht komen van ons koloniaal rijk. Men zal den boel laten loopen, men zal geen hart meer hebben voor de zaak, men zal zijn jeugdige dwaasheid, die met idealen tooverend den stoeren hollandschen jongen indertijd naar Indië dreef, gaan vervloeken. Men zal hen krankzinnigen schelden, die nog naar Indië komen om hun leven veil te hebben voor een staat, die slechts handelt als de moderne grootkapitalist, het *sweating system* toepassend."

En dan verder:

„Is het op zich zelf reeds een tantalus-straf voor den kolonialen ambtenaar, om te zien, hoe hij nuchter kan blijven van de millioenen, die telken jare uit de kolonie naar de zakken der hollandsche geldmannen vloeien, hij zal zich door den goudglans, die van dien millioenenstroom uitgaat, toch niet van zijn stuk laten brengen. Maar men moet het hem ook niet onaangenaam gaan maken en hem gaan beknibbelen in het bescheiden bestaan, dat den meesten gegund is. Men moet hem niet het vooruitzicht benemen op een enkel meer rijkelijk bezoldigd ambt, want, evenals in allerlei loterijen, moeten ook in die van de ambtelijke carrière hooge prijzen aanwezig zijn. Wie zal er nog in een loterij gaan spelen, waarin men alleen met goed geld slechts naar kwaad zou mogen werpen? Welke hollandsche jongen zal zijn idealen, om naar Indië te gaan, nog het oor leenen, indien hem van alle kanten werd toegeroepen: „„begeeft u toch niet in die loterij, want gij kunt er niets anders uittrekken dan prijzen, die in een dertig-cents-bazaar zijn aangeschaft."" enz.

't Zou ons niet moeilijk vallen dit lijstje van protesten en lamentaties uit te breiden. Maar 't is zóó al wel, dunkt ons.

't Is waar, er wordt bezuinigd door het intrekken van zekere toelagen, door het inkrimpen van sommige ambten en het tijdelijk onvervuld laten van opengevallen plaatsen, maar wij vragen: of dit alles nu reeds aanleiding mag geven tot zulk een onwaardige oppositie, om geen sterker woord te gebruiken? Want wij kunnen ze niet anders dan onwaardig noemen, de voorstellingen in die citaten gegeven van de ambtelijke welgezindheid en tevredenheidszin.

Wij zijn natuurlijk geen tegenstanders van redelijk loon. De arbeidende mensch heeft ook aanspraak op een menschwaardig bestaan. En juist krachtens dezen stelregel zal ook in onze Oost het loon moeten worden verhoogd van wie te schriel betaald mochten worden, maar ook moeten worden terug genomen, van wie te zeer bevoorrecht werden. Toegegeven dient te worden, dat de redelijkheid bij de belooning van arbeids-prestatie voor de Indische landsdienaren al zeer slecht betracht wordt, maar eveneens, dat de perversiteit daarbij veel meer schuilt in de bovenmatige begunstiging en bevoordeeling der hoogere en hoogste staatsdienaren, dan in de beknibbeling der lagere rangen. Mag alzoo een verhooging van de lagere en te lage salarissen niet buitengesloten worden, toch is de beperking der hoogere en te hooge staatsinkomsten de voornaamste eisch. Allereerst het snoeimes. Het afsnijden van het te weelderige kan de levensconditie verbeteren van 't minder-begunstigde, maar meer-waardige. En wij betreuren zeer, dat wij in de campagne niet de aanwijzingen mogen zien, dat ook in dezen geest zal worden gestreefd.

Maar hoe nu intusschen, naar luid der gegeven citaten, te denken over de plichtsopvatting, den ijver, de energie, de eer van den Indischen landsdienaar? Zijn die ambtenaren en officieren dan maar menschen, die slechts werken voor hun salaris, en hun plichtsbesef daarnaar afmeten? Is de ambtelijke werkkring in Indië niets dan een loterij, waarin men zich alleen waagt, uit hoop op een hoog lot? Is hij een cocagne-mast, waarin men klautert om een mooien prijs af te rukken? Is het kiezen van den Indischen staatsdienst dan een razzia, een grabbelen en grissen van en naar vette baantjes? Wat blijft er bij die voorstelling nog over van roeping? Is „roeping" in Indischen zin dan maar aanlokking van hooge traktementen en pensioenen? Is 't dan alles leugen, wat ons verteld wordt van betoonden, belangeloozen dienstijver? Is plichtsvervulling maar speculatie op de vetpotten in den Indischen staatsruif?

Dan mag waarlijk van ons schoone Indië getuigd worden: *there is something rotten in the state* en dan verwondert het ons waarlijk niet, dat het zoo ellendig gaat met en in Indië.

't Werd ons telkens zoo droef te moede bij die — vergeef ons — sinistere voorstelling van zaken!

Als 't met de roeping, de belangeloosheid, den waarachtigen ijver van den Indischman zóó staat, neen, dan verwondert het ons ook niet meer, dat de Vereeniging „Oost en West" alle zeilen heeft bij te zetten, ja, kunst- en vliegwerk noodig heeft, om de belangstelling van dien Indischman gaande te houden!

Men verwijt het Nederlandsche volk zijn belangzucht, zijn gebrek aan belangstelling en zijn ongeneigdheid tot hulp en offervaardigheid jegens Indië, maar laten de Indischlui — zich eens spiegelen in de hier gegeven voorstellingen van eigen belangeloosheid en opofferingszin jegens Indië!

Er is *periculum in mora* in Indië. Welnu, laten de Indische staatsdienaren zelve niet opposant en recalcitrant worden, wanneer van hen als offer geëischt wordt: de besnoeiing van hun onmatig en onredelijk hooge staatsinkomsten!

Laten zij daarbij den Javaan tot voorbeeld nemen. De nooden van Indië (ook van het moederland) werden tot nu toe trouw op dien Javaan verhaald. Hij had het gelag te betalen. Zoo raakte 't Javaansche volk economisch uitgeput. En toch werd het niet opposant, niet recalcitrant, bleef het „loyale" onderdaan. (Immers, de Javaan is niet ontevreden?) Spiegelt u aan zijn lot, aan zijn berusting, aan zijn voorbeeld! En bedenkt, dat de overmaat van uwe inkomsten voor hem een nog grootere mate van nooddruft beduidt. Zijn armoede is uwe weelde! Wanneer hij niet opstaat om zijn nooddruft, hebt gij het niet te doen om de redelijke inkrimping van uwe weelde!

Men gooit het er op, dat de traktementen in de koloniën hooger moeten zijn, omdat de levensstandaard er hooger is en het dienen daar om verschillende redenen een offer is, dat men aan zijn land brengt. 't Eerste argument is geldig, het tweede wordt dit, door moderniseering en emancipatie, van lieverlede veel minder. Wij zijn dus niet ongenegen den eisch tot hooger bezoldiging in te willigen, maar . . . binnen de grenzen der redelijkheid, die de democratische geest van dezen tijd gesteld heeft.

Men heeft Indië ambtelijk en particulier, bestuurlijk en industrieel, tot nu toe met het gouden kalf beploegd; vandaar dan ook, dat het er, stoffelijk en geestelijk, met den landzaat nu ook zoo troosteloos treurig uitziet. Zoo deed Jan Compagnie, zoo doet nu ook Jan Ethiek. Lokte de Compagnie hare dienaren met rijke voorspiegelingen, ook het Ned.-Indisch gouvernement acht het nog noodig, den ambtelijken cocagne-mast met overdadig rijke prijzen verleidelijk te maken. Wij lezen bij G. E. Rumphius in zijn „*Amboinsche Rariteitkamer*", dat bij de werving van krijgsvolk voor de O.-I. Compagnie de zielverkoopers den aangeworvenen wel eens als lokmiddel een beitel, nijptang en hamer meegaven op hun reis, ten einde daarmede in de Oost de parels en edelgesteenten van de rotsen en klippen af te knijpen. De middelen om Indisch krijgsvolk te vangen leven nu niet meer in dien brutalen vorm. Maar wij meenen, dat het verlekkeren van den civielen dienaar des staats niet in gelijke mate is afgenomen.

En die verlekkering tot het meespelen in de „loterij" van den Indischen staatsdienst, door de opname daarin van vele en zeer hooge prijzen, is toch waarlijk geen

---

sessaks (vlechtwerk van gespleten bamboe) bij zich. Langs een meestal sterk klimmend of dalend pad van groote steenen, dat door den radja van Fadoro aan den colonne-commandant was gewezen, naderde men Orahili. In de nabijheid daarvan werden de sappeurs verdeeld over de patrouilles, die tot verkenning en flankdekking werden afgezonden, terwijl een achttal hunner met een Europeeschen sergeant bij de voorhoede bleef, onder van Zuylen, die tevens als stafofficier ter beschikking was van den aanvoerder der colonne. De eerste versterking, door de verkenningspatrouille omgetrokken, viel spoedig in handen der onzen, hij bestond uit een zes voets hoogen, steenen wal, met schietgaten, met steile, ondiepe, maar breede voorgracht. En toen daarop een tweede, soortgelijke versterking genomen was, werd de helft der sappeurs aan het werk gezet om den weg door deze beide versterkingen, door het omhalen der borstweringen in de gracht en het opruimen der hindernissen, weder begaanbaar te maken. De andere helft der sappeurs rukte met de colonne voorwaarts. De versterking Orahili, waarvan de hoofdwal uit een steilen muur bestond, viel na een gevecht van 2¼ uur, door eene omtrekkende beweging, in handen der onzen. Dat het daarbij een oogenblik gespannen heeft, leert van Rees ons, die, na te hebben beschreven, hoe tot drie malen toe de bestorming van den hoofdwal werd beproefd, schrijft:

„Na den derden aanval neemt het vuur uit Orahili toe en springt een drom vijanden onder een oorverdoovend geschreeuw op de borstwering. Zoo indrukwekkend is die onverwachte beweging, dat een uitval op dat oogenblik ons groot verlies zou toegebracht hebben; immers er ontstond weifeling onder de troepen, doch een weifeling van enkele seconden slechts, die dadelijk ophield, toen de officieren hunne stemmen lieten hooren; de soldaten, tot bezinning gebracht, openden een moorddadig vuur op den tandakkenden drom en de uitval werd verhinderd".

Een peloton infanterie slaagde er daarop in, op een ander punt de borstwering te beklimmen en de versterking binnen te dringen, hetgeen de verdedigers in verwarring bracht en een vierden aanval van den hoofdtroep deed slagen.

Dat bij deze en andere gelegenheden de sappeurs niet achterbleven, om aan de infanterie den weg te banen, leert ons het gevecht van den 29en Mei bij de verkenning van den weg, die van den Zuidkant van Hilibobo rechtstreeks naar Orahili voert, toen van de 5 sappeurs, die het detachement vergezelden, één sneuvelde en één gewond werd bij het opruimen der hindernissen om de daarbij genomen versterking; leert ons ook het vleiend, den geest van dien tijd typeerend getuigenis, van den colonne-commandant, betreffende het aandeel der sappeurs en van hun commandant in de militaire ver richtingen op dezen tocht. Majoor Marcella schrijft in zijn werk, na den terugkeer der expeditie te Padang op den 27en Juni 1863 te hebben vermeld:

„Nog vóór het einde van de maand mocht de Onderdirecteur der Genie te Padang een schrijven ontvangen van den gewezen commandant der Niassche expeditie, waarbij deze hoofdofficier mededeelde, dat de commandant en zijn detachement sappeurs tijdens de expeditie de verwachtingen van den hoofdofficier verre overtroffen hadden, dat hunne uitstekende diensten, bij de afgeloopen expeditie bewezen, steeds een aangenaam herdenken zou blijven."

De verwachtingen verre overtroffen! Er werd in die dagen zonderling met dit wapen omgesprongen. In den Bandjermassinschen krijg werd, niettegenstaande de schitterende voorbeelden van een luitenant Schepers en zijn collega Caspersz, van de diensten van hun wapen te velde zoo goed als geen partij getrokken. Bij den tocht naar Assahan in 1868 achtte men het voldoende: een troep dwangarbeiders, met gereedschappen toegerust mede te nemen. Den 25en April 1866 werden bij de actie tegen Penandingan in de Pasoemahlanden, bij den aanvang der bestorming, de sappeurs aangewezen als artillerie-dekking, en eerst een half uur later, toen de stormaanval was mislukt, werden zij opgeroepen om de hindernissen te helpen opruimen. En zoo zou men tal van voorbeelden kunnen aanhalen, om te bewijzen, hoe weinig men in die tijden doordrongen was van de voordeelen, uit de medewerking van dit wapen aan de militaire actiën te trekken.

Wij gelooven, dat zeker de Niassche expeditie er toe heeft bijgedragen, om ten deze betere inzichten te doen veldwinnen.

(*Wordt vervolgd.*)

»noodzakelijk kwaad« meer, zooals men dat nu tracht voor te stellen. Want dat, indien het loterijspel der Indische ambtenarij kwam te vervallen, het Gouvernement niet meer over de noodige en gewenschte dienaren zou kunnen beschikken, is niet anders dan een dooddoener. Wel gelooven wij, dat bij een reorganisatie van 't Indisch bezoldigingsstelsel in democratisch-redelijken zin, de aanvoer van nieuw staatspersoneel, vooral in de hoogere rangen, ook een meer democratisch cachet zou dragen. Maar, of de staatsdienst er daarmede slechter aan toe zou zijn..... een boon, wie 't gelooft. B.......

West-Indische Berichten.

Curaçao. In de *Amigoe* van den 30 September ll. lezen wij het volgende:

„Met het meeste genoegen voldoen wij aan het verzoek van *Het Koloniaal Weekblad*, orgaan van »Oost en West«, om inlichtingen in zake den proeftuin. Een proeftuin zou er komen, van wege de Curaçaosche Maatschappij, dat stond vast. Wat was nu beter, dat de proeftuin kwam te liggen eenzaam en zonder voortdurend toezicht, of wel vlak bij eene inrichting, waaraan een gediplomeerd landbouwleeraar verbonden is en waar voortdurend toezicht en overvloedige werkkrachten aanwezig zijn? De Curaçaosche Maatschappij heeft gemeend aan het eerste de voorkeur te geven. Zij zal daarvoor hare redenen hebben. Wij hebben ons daar niet mede in te laten. Maar van tegenspraak kan men ons na de gegeven verklaring moeilijk beschuldigen.

Er zijn er, die in de vraag van het *Kol. Weekblad* eene hatelijkheid of insinuatie zien. Wij verwerpen die meening. Het *Kol. Weekblad* staat daarvoor te hoog en ongaarne zouden wij van het van die hoogte zien afkomen."

Wij danken de *Amigoe* voor hare goede meening, maar achten ons daarbij tevens verplicht onze bedoeling met de, hiervoren aangeduide vraag onzerzijds om inlichtingen, nader uiteen te zetten.

Na de categorische verklaring van de *Amigoe*, dat alle proefnemingen op landbouw-gebied hadden gefaald en *moesten* falen, was het ons, waar wij vooralsnog, bij welslagen, in den landbouw het zekerste middel zien om aan het overgroote deel der koloniale bevolking bij voortduring een bron van inkomsten en middel van bestaan te verschaffen, eene verrassing, geen onaangename, dat blad van zijn belangstelling te zien blijk geven in een nieuwe proefneming op dat gebied, door een welgemeenden raad om het welslagen dier proef zooveel mogelijk te bevorderen, in welken raad wij meenen den wensch te zien opgesloten, om zekerheid te verschaffen, waar nu nog twijfel bestaat. Wij begroeten dien twijfel met genoegen in het curaçaosche blad, wijl deze op het oogenblik ten aanzien eener negatieve zoowel als positieve beantwoording der landbouw-vraag, onzes inziens, het eenig juiste standpunt is, waarop men zich dan natuurlijk van de verschillende factoren van mogelijkheid en waarschijnlijkheid rekenschap moet geven om, zoolang geen zekerheid bestaat, voor zich zelven eene oplossing in dezen of genen zin te *zoeken*, waar die oplossing, bij verkregen zekerheid, tastbaar wezen zou.

Hopen wij, dat de proefneming der Curaçaosche de gewenschte zekerheid schaffe. In welken zin die, als 't van ons afhing, zou moeten uitvallen, is onzen lezers bekend, die weten welk gewicht wij aan het slagen van den landbouw in de kolonie hechten, in het waarachtig belang van Curaçao en zijne bevolking. En wij gelooven, dat de *Amigoe* het au fond met ons eens is, maar zich door de theorie heeft laten verleiden: een oogenblik het, eenmaal door haar ingenomen juiste standpunt te verlaten, waarvan we haar niet zonder eenige bevreemding zagen wegtrekken, om er haar nu wederom onzen collegialen groet te bieden.

Eene Verlofreis

Indrukken en Beschouwingen.

IX. (*Slot*).

Verder ging het naar het oorlogsmuseum; daar was veel bloedigs, griezeligs en afschuwelijks te zien van zeeslagen, winteroorlogen, beschietingen, bestormingen en scheepsondergangen; ook allerlei oorlogstuig, wapens van verschillenden modellen en leeftijden, granaten, kanonnen, uniformen, wintergoed, laarzen, medailles, eerepenningen, diploma's, schilderijen, portretten, etc. etc. uit den burgeroorlog 1869—68, den oorlog met China in 1895, dien van 1900, zelfs men had er reeds tropheeën uit den thans met de Russen gevoerden: o. a. een door projectielen zwaar beschadigde misthoren, een torpedo. Het meerendeel dezer buit was echter nog niet opgesteld, doch bevond zich nog op de ministeries van oorlog en marine. Toen wij in het museum vertoefden, was er vrij veel publiek, allen Japanners. die met zichtbaar groote belangstelling van al het tentoongestelde nota namen: zoo was er in een vertrek tentoongesteld het geheele uniform, met ondergoed, schoenen tot zelfs zakdoek, horloge en zakboekje, van een voor de eer van het vaderland gesneuvelden zeeofficier, die door een granaat was getroffen, waarvan de uiteenspattende vullingsstukken hem onmiddelijk dood den en zijn geheele lichaam aan flarden scheurden; dit was te zien aan het goed van het uniformpak: overal gaten en bloedsporen, vooral het ondergoed was bebloed, enkele stukken geheel rood van kleur. Een treffende, huiveringwekkende illustratie van »*the horror of the war*«; in afwijking met ons Westerlingen is dit eene vorm van eerbetoon van een dapper oorloglievend volk, waarin latent een barbaarsche geest schuilt, welke in dergelijk vertoon behagen en zelfvoldoening schept, zoekt en vindt. Onze vereering van in den oorlog gevallenen is van niet zoo wreed stuitenden aard: zulke stukken worden hoogstens door de familie als aandenken bewaard.

Wij bezichtigden voorts den speciaal voor krijgslieden gebouwden oorlogstempel, staande naast het evenbedoeld museum; in dit Ihinto-heiligdom, wordt op een strook papier of bast de naam van elken, voor het vaderland gesneuvelden Japanner bewaard — ik weet niet of dit voor geheel Japan geldt — en door speciale priesters voor hun zielenheil in het hiernamaals gebeden; voor de opvroolijking van de bewoners der Japansche Walhalla, welke verondersteld worden nog altijd belang te stellen in ondermaansch lief en leed, worden eens in de maand op een vrij groot, daarvóór gelegen plein, wedrennen, worstelgevechten, parades etc. gehouden. Deze vertooningen zijn in de hoogste mate populair en worden door eene duizendvuldige menigte bijgewoond, iets wat geen verwondering baart van dit krijgshaftig patriotsche volk, dat reeds van ouds niet voor een geruchtje vervaard was. Niet ver er van daan staat het monument van den reeds overleden Japanschen reorganisator van het Japansche leger naar pruisisch model; van de pruisische hoofdinstructeurs ziet men in het museum ook opgesteld olieverfportretten en ze worden altijd nog met dankbaren eerbied genoemd.

De universiteitsgebouwen, die grooter zijn dan te Kioto, namen we in oogenschouw, en reden midden door het academieareaal heen, waarop verscheidene wetenschappelijke inrichtingen staan; heel fraai zijn ze niet, enkelen zijn zelfs zoo nuchter van uiterlijk als een goed soort gevangenisgebouw in Europa; met Kioto heeft het dit gemeen, dat ook het hoogere technische onderwijs hier wordt gegeven. Van de studenten der Universiteit is een zeer groot deel in nationaal costuum gekleed, ik geloof wel het meerendeel, de studenten in de theologie, de latere Boeddnapriesters natuurlijk allen. Een groot verlies was er geleden, doordat eenige dagen te voren door brand een gebouw, dienende voor dat technische onderwijs, met eene kostbare modellenverzameling was vernield, zoodat we er slechts eenige opstanden van konden zien en een hoop verkoolde, natte overblijfsels; het verlies zou meer dan een kwart millioen gulden hebben bedragen. Voor den hoofdingang tot de aula stond ook hier een monument ter nagedachtenis van den reorganisator en grondstichter van het Japansche hooger-onderwijs.

Langs eenige lagere scholen, waar de jeugd bezig was in rij en gelid te exerceeren, terwijl wij ook leerlingen tegen kwamen juist op de schoolwandeling zijnde, langs het groote, nieuw aangelegde park bij Tokio-fu en het omineuze, in den jongsten tijd bloedig — belangrijke departement van buitenlandsche zaken reden wij naar huis.

Maar bij het park gekomen, was ons reeds de groote drukte, het gewiemel van menschen opgevallen; naar de reden vragende, zeide men ons, dat over een klein uur eene groote begrafenisstoet zou passeeren, welke op het oogenblik werd opgesteld vóór het niet veraf liggend gebouw van den Naval-Club het groote Marine casino; het gold nl. de begrafenis van een Japanschen marine officier Hayachi, welke als commandant van een kannonneerboot, door zijn bijtijds opkomen en in actie treden, zulk eene gunstig-ingrijpende wending in den landslag van Naushan einde Mei 1905 te weeg bracht, dat de Russen hunne stellingen ontruimden en, zooals gezegd, den weg naar Port Arthur vrij gaven; maar kort daarna werd ook onze luitenant door schrapnels getroffen en stierf op het commandodek van zijn schip. Zijn lijk werd verbrand en de asch naar Tokio opgezonden. Wij namen ook plaats onder de toeschouwers in dien droeffijnen motregen, ten gevolge waarvan duizenden regenschermen waren opgespannen.

Op verzoek van onzen gids maakte men voor ons Europeanen plaats, zoodat wij in de voorste rij kwamen te staan. Daar kwam de stoet, eerst doffe tamboerslagen met langgerekte trompetfanfares, afgewisseld door het muziekkorps van de matrozen; dit speelde aandoenlijk treurig den bekenden marche funèbre van Chopin, zóó juist, dat men haast zijne oogen niet zou willen gelooven, dat Japanners de executanten waren; dan kwam een groot detachement matrozen, toen een affuit, waarop de kist getrokken door zes matrozen, daarna eenige shintopriesters in stijlvollen lange gewaden met de zonderling opgebolde witte mutsen; dan in een rijtuig de weduwe van den overledene met zijn achtjarig zoontje; daarna een 40tal zeeofficieren w. o. 5 vlagofficieren de overige rouwdragenden en deelnemers en ten slotte een honderdtal adelborsten, kransen waren er vele; Europeanen zag men niet in dien zwijgenden, langzaam voortstappenden stoet, welke nog 2 uur noodig had om het kerkhof te bereiken. Overal stond het publiek, ordelijk en zwijgend, aan de politie niet de minste last of reden tot krachtig optreden gevende, alles ging netjes en bedaard toe, iedereen stond in eerbiedige stilte te staren en als het affuit voorbij ging, maakte men eene buiging en namen den hoed af als zwijgende hulde aan den held die in een historisch-hachelijk moment zijn leven voor de glorie van zijn land had opgeofferd.

EDUARD PELGER,
MAGAZIJN VAN
HEERENHOEDEN.
Prinsestraat 39,
1ste huis naast de Brandweerkazerne,
's-GRAVENHAGE.

BLOUSES. **COST. ROKKEN**
A. LANGEMEIJER,
den Haag, Hoogstraat.
Dames- en Kinder-Confecties,
JAPONSTOFFEN.
TAILLE COSTUMES,
gemaakt en naar maat.
ELEGANTE COUPE.
BILLIJKE PRIJZEN.
Eigen Ateliers.
JUPONS. **PEIGNOIRS.**

En gros. ***En détail.***

Hoofd-Depôt
voor
's-Gravenhage
van af
15 October 1884,
van het
ECHTE
Prof. Dr. G. Jaeger's
Normaal-
Ondergoed,
voor
Heeren, Dames en
Kinderen,
in Zomer- en
Winter-qualiteit,
uit de Fabriek der Heeren
Wilh. Benger Söhne, Stuttgart,
tot de laagste prijzen.
Lijders aan Jicht en Rheumatiek ten zeerste aanbevolen.

Specialiteit in KOUSEN en TRICOTGOEDEREN in KATOEN, WOL. MERINO en ZIJDE in elke MAAT voorhanden.

A. VAHLE & Co.
DEN HAAG, Hoogstraat 14,
— Telephoon 2470. —
ROTTERDAM, Hoogstraat 340.
— Telephoon 2937. —
Opzichtzending franco door geheel Nederland.

den Haag
Pension Koninginnegracht 47
geopend geheele jaar.
H. W. G. ROOSEBOOM.

Nice
Pension Hollandaise
VILLA NINE.
Avenue Auber
geopend NOVEMBER—JUNI.
H. W. G. Rooseboom—H. E. van Blommestein.

18 à 20 pCt.
De naaml. vennootschap
Verbruiksvereeniging
INSULINDE,
2e Schuijtstr. no. 1,
verkoopt à contant
KRUIDENIERSWAREN en
COMESTIBLES 18 à 20 pCt.
beneden de gewone winkelprijzen.
Vraagt prijscourant.
De Directeur,
E. C. SENGER.

J. H. STADHOUDER.
Hoofddepôt Brouwerij 't Haantje.
De bieren worden Isobarometrisch getapt. (De meest Hygiënische methode.
Mineraalwaterfabriek 't Haantje.
LIMONADE SIROPEN.
En gros. WIJNHANDEL. En détail
v. Limburgstirumstr. 30.

Indisch Restaurant.
VEREENIGING OOST EN WEST.
L. v. Meerdervoort 195.
Telephoon 2655.
Indische Kokkie,
Plat du jour f 0.80, na 4 uur f 1.—.
DINERS van f 1.50.
Uitzending van Diners en allerlei Schotels.

's-Gravenhaagsche
Crediet-Vereeniging en Depositokas
Den Haag — Buitenhof 46.

Waarborgkapitaal en Reserve
f 400.000.

Directie:
Mr. I. B. VAN BERCKEL. — J. L. DIETZ.
Commissiehandel in **Effecten** en **Coupons**. **Credieten** tegen persoonlijk of zakelijk onderpand. Verhuurt **Safes** in den brandvrijen kelder. Plaatst gelden à **deposito**, in **chèque-rekening**, in de **spaarkas**.
Fourneert tegen zeer voordeeligekoersen **Traites** op de belangrijke plaatsen in **Ned. Indië**.
Verstrekt alle gewenschte inlichtingen.
Kantoortijd 9—3 uur.

H. HOLLENKAMP en Co.
Vijzelstraat, hoek Keizersgracht, Amsterdam.
Telephoonnummer 1118.

SPECIAAL ADRES voor de Levering van
OOST- EN WEST-INDISCHE UITRUSTINGEN.
alsmede Civiele en Militaire Uniformen.

Bekroond met de **Gouden Medaille,** hoogste onderscheiding, voor ***Uitrustingen voor de Tropen,*** de **Zilveren Medaille** en ***2de Prijs*** voor de ***Gala-, Militaire-*** en ***Civiele Uniformen*** op de Tentoonstelling van MODE en REFORM, September 1905, Amsterdam.

Chaussures Françaises et Américaines,
A. KOGELS & ZOON,
PRINSESTRAAT 56. ***TELEFOON 2825.***
Smaakvolle Collectie
Soirée-, Salon- en Dansschoenen.

Lambert Waterreus,
Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 1447.
Koloniale waren - Comestibles.
Importeur van Indische Ingredienten v/d Rijsttafel.
ONTVANGEN: Honing in de Raat in glazen doozen.
Lemon Cheese jam (Kennemerland).
Rademaker's & Kreapelien & Holm's Eikel Cacao.
etc. etc.

KUNSTBLOEMEN
IDEAALBLOEMEN
zoo natuurgetrouw nagebootst van „levende" NIET te onderscheiden.
HERMAN VOORHOEVE.
BLOEMENMAGAZIJNEN,
ZOUTMANSTRAAT, hoek Prins Hendrikplein
en PRINS WILLEMSTRAAT 38a., Scheveningen.

C. HOYNG,
Den Haag. — Utrecht.
Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,
speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

Het Indisch-Nederlandsch Kantoor,
Conradkade 60, 's-Gravenhage, bij de Laan v. Meerdervoort.
X. vertrekt naar Indië. Hij is 25 jaar oud en gehuwd. Vóór zijn vertrek sluit hij met een soliede, 1e klasse Verz.-Mij de overeenkomst, dat hij over 20 jaren *f* 10.000 ontvangt. Komt hij vóór dien tijd te overlijden, dan wordt dit bedrag **aanstonds** uitgekeerd. Daarvoor betaalt hij eene maandelijksche premie van *f* 36.60.
Y. ook 25 jaar oud, komt overeen, dat *f* 10.000 alleen bij zijn overlijden worden uitbetaald, onverschillig wanneer dit plaats vindt. Hiervoor betaalt hij levenslang *f* 19 per maand. Nadere inlichtingen verstrekt
Het Indisch-Nederlandsch Kantoor, Conradkade 60, 's-Gravenhage.

H. VAN ROOY,
Amerikaansch- en Fransch Schoeisel.
Bankastraat 4 L, Den Haag,
naast de Melkinrichting »de Sierkan«.

Vraagt de bekende Sauces en
FABRIEKSMERK T&D GEDEPONEERD
Uw Leverancier Groenten, Soepen, Zuren van de Firma
TIELEMAN & DROS, *Leiden.*

„Arnhem" Levensverzekering-Maatschappij „ARNHEM".
Directie: Th. LIEFRINCK, P. A. BOONE.
Generaal-Inspecteur: C. A. VAN DER HUCHT, te *'s-Gravenhage.*
Inspecteurs: H. N. STAKMAN te *'s-Gravenhage;* G. O. A. VUNDERINK te *Groningen;* H. VEDER te *Arnhem;* J. P. PUNT te *Breda.*
Bijkantoor te **Batavia**, Directeur J. WILDEMAN.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.
Vrijdag 3 November, des avonds ten 8 ure
in de Groote Zaal van DILIGENTIA, Lange Voorhout 5.
Voordracht met Lichtbeelden
DOOR
Jkvr. A. von Schmidt auf Altenstadt.
ONDERWERP:
Eene Reis door de Molukken.

Leden van »Oost en West« hebben, op vertoon van hun lidmaatschapskaart, vrijen toegang.
Voor huisgenooten van leden entrée in de zaal *f* 0.50, op de galerij *f* 0.10.
Voor **niet-leden** entrée *f* 1.— in de zaal, *f* 0.50 op de galerij.
Voor Leerlingen van onderwijsinrichtingen en voor leden van de Toynbee- en dergelijke vereenigingen, mits zich collectief aanmeldende, entree 10 cents in de zaal, 5 cents op de galerij.
Toegangskaarten zijn te krijgen van af heden: in het gebouw **Laan van Meerdervoort 195,** in **„Boeatan" Plaats 9** en bij den concierge van het gebouw **Diligentia, Lange Voorhout 5**, bij wien op Woensdag 1, Donderdag 2 en Vrijdag 3 November, van 10—4 uur, ook plaatsen te bespreken zijn.

PENSION GUDE,
Kanaal 15, b/d. Riouwstraat
aan 3 tramlijnen.

PRIVAAT- EN CURSUSLESSEN
in TEEKENEN en SCHILDEREN.
Voor **jonge Meisjes, Dames** en **Heeren** met **olie-** en **waterverf** op voorwerpen als: hout, glas, satijn, fluweel, linnen, vuurschermen, kamerschermen, photo's. — Boetseeren met caoutchouc op vazen, bloempotten enz. Brandschilderen op houtvoorwerpen, kussens v. fluweel, laken enz. Sepia borden en tegels. Stilleven en bloemen n. d. natuur enz.
Ruim 200 voorbeelden v. bloemen, landschappen, vogels, vruchten en figuren worden in bruikleen gegeven.
Atelier Weimarstraat 52.
CONSTANCE VAN TRICHT,
Leerares Middelb. Ond. Teekenen.

PIERRE VOS,
Cuisinier, v. Galenstraat 30.
Diners in alle prijzen.

Dagelijksche Dienst op Amsterdam.
Firma BOELHOUWER en KRUIJSWIJK.
Kantoor:
Dunne Bierkade No. 21,
Telephoon No. 975.
Speciaal voor goederen naar Oost- en West-Indië over Amsterdam.

Dagelijksche STOOM-SLEEP-PAKSCHUITDIENST
DEN HAAG—AMSTERDAM Visa Versa
Ondernemers J. en M. BOELHOUWER en J. J. KRUISWIJK.
Vertrek namiddags 5 uur.
Kantoor: den Haag **Dunne Bierkade 21** *Tel.* 975
Amsterdam **Rokin,** over de Ned. Bank *Tel.* 2308.
Speciaal ingericht voor Verhuizingen.

REPATRIEERENDEN.
Compleete meubileeringen
in Huur,
Voor benedenhuizen van af f 15 p. md
„ bovenhuizen „ „ - 25 „
Voor geheele woningen na overeenkomst.
INLICHTINGEN OMTRENT WONINGEN etc. OP AANVRAAG.

Meubelfabriek en Magazijnen
v/h CORSMIT BROSSOIS & Co.
WAGENSTRAAT 18. — DEN HAAG.
SPECIAAL ADRES
VOOR COMPLETE MEUBILEERING.

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCHE LLOYD"
Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia
	1905	1905	1905	1905	1905
Sindoro †	11 Nov.	23 Nov.	28 Nov.	18 Dec.	20 Dec.
				1906	1906
Salak	25 „	7 Dec.	12 Dec.	1 Jan.	3 Jan.
Wilis †	9 Dec.	21 „	26 „	15 „	17 „
		1906	1906		
Ardjoeno	23 „	4 Jan.	9 Jan.	29 „	31 „
	1906				
Goentoer †	6 Jan.	18 „	23 „	12 Febr.	14 Febr.
Lawoe	20 „	1 Febr.	6 Febr.	26 „	28 „
Ophir †	3 Febr.	15 „	21 „	12 Maart	14 Maart
Gedé	17 „	1 Maart	6 Maart	26 „	28 „

† 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.
De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*
De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 11, *'s-Hage.*

De Japansche politie maakt over 't algemeen een gunstigen indruk en heeft ook veel aanzien en macht; hare wenken en wenschen worden zonder tegenstand nagekomen; het schijnt overal rijkspolitie te zijn; te Tokio zag ik ook beredene; ze zijn allen in hunne kleeding en bewapening en op de verschillende plaatsen van het rijk in nagenoeg gelijk uniform gekleed.

Wij waren te kort te Tokyo, om van het groote programma, dat ons werd ter hand gesteld in het hoofdbureau der *Welcome Society*, gevestigd in het gebouw der Kamer van Koophandel op den hoek der straten Kojimachiku en Jayesu-cho, gebruik te kunnen maken; voor 36 plaatsen en punten konden zij: *»introductions, permits and other facilities for travellers"* afgeven. Wij hadden gaarne het Commercial Museum, in den trant als dat te Osaka, maar veel grooter en uitgebreider bezocht; ook het meteorologisch instituut, den Botanischen tuin; wij kwamen voorbij verscheidene tempelgebouwen, die er zeer mooi uitzagen, o.a. ook weer een Higashi Hongwange tempel evenals te Nagoya en Kioto; maar noch dien, noch vele der andere tempels konden we binnen gaan. Zoo zagen we ook de Russische Kapel van buiten en een complex van groote lang uitgestrekte roetvuile gebouwen, die, met den besten wil, voor geen buitenlander toegankelijk zijn, ook al was er geen oorlog; want dit waren de driemaal heilige werkplaatsen voor het Leger, de ateliers van de artillerie voor den aanmaak van geschut, projectielen en ander soort oorlogstuig. Voor alle ramen van dit martiaal gebouw, die geverfd waren om inkijken te beletten, was voor alle zekerheid heel zwaar volièregaas gespannen; die gebouwen zijn zeer uitgestrekt en in 1904 zijn er heel wat niet juist liefelijke dingen uit te voorschijn gebracht en naar het oorlogstooneel getransporteerd.

Aan eenige boekwinkeluitstallingen kon men zien, dat men in eene stad van wetenschapsbeoefening was, en ook aan de vele café's en restaurants niet ver van de academiegebouwen, dat de honger van vele jonge mannen moet worden bevredigd, hier de materieele, daar de geestelijke honger; de nieuwste Europeesche tijdschriften en bladen, ook tal van streng wetenschappelijke in de drie hoofdtalen geschreven, lagen er te koop en te kijk; want men moet niet vergeten, dat Yokohama niet zoo heel ver van Londen afligt nl. bij goede aansluiting over de twee Oceanen en Amerika $6 + 4\frac{1}{2} + 12 = 22\frac{1}{2}$ dag en gemiddeld 25 dagen en over de Transsiberische lijn $16 + 5 = 21$ dagen gemiddeld; zoodat het heel goed met alles op de hoogte van den tijd kan zijn. Als de sneldiensten overal zijn ingevoerd en men later na den oorlog eenen sneldienst Parijs—Port-Arthur—Seaul—Tusan in 15 dagen heeft ingericht, kan men in uiterlijk 17 dagen te Yokohama zijn en daarbij moet men vooral niet vergeten, dat Japan zelf op het gebied van kennis en wetenschap heel ver is. Dank zij zijne intelligentie heeft men uit de ziekenhuizen, de bacteriologische en vele andere laboratoria, uit de weerkundige bureaux, uit leger en vloot den Europoanen altijd successievelijk den looppas gegeven en weliswaar door, ik zeg niet, altijd gelijkwaardige Japansche geleerden vervangen, maar een krachtig streven naar emancipatie en zelfstandigheid, een zich losrukken uit geestelijke slavernij valt niet te ontkennen. Zelfs zeer voelbaar blijkt hunne geestelijke gevorderdheid behalve in den oorlog te land en te water, ook in de handelsconcurrentie, en van deze laatste vrees ik, dat wij in ons Indië nog menige harde noot zullen te kraken krijgen; zoover mij bekend zijn er thans reeds lieden gevestigd op onze groote plaatsen in Java, die stappen doen voor, of reeds bezig zijn met het naar zich toehalen van eenigen import o. m. kolen en lucifers uit Japan; voorts ook van den export van suiker en indigo uit Java. Ook op reederijgebied zitten ze niet stil en is voor ons Nederlanders waakzaamheid, zoo noodig ondernemingsgeest en krachtige durf daartegenin niet zoo geheel overbodig. We bezochten de op drie kwartier buiten de stad gelegen *Crief experimentalform*, het Rijks Centraal landbouwproefstation, een modelbedrijf. Wij werden er heel vriendelijk en voorkomend door den Directeur ontvangen, een op zijn Europeesch gekleed Japanner van bijna 50 jaar; hij had jaren lang in Duitschland op landbouwkundig gebied, vooral agricultuurchemie gestudeerd en sprak goed Duitsch; onder hen waren verschillende in Japan, en de Vereenigde Staten gevormde Japanners werkzaam; zoo voor bacteriënonderzoek in verband met den stikstoftoevoer aan voedingsgewassen en die in symbiose leven op de knolletjes van vele papilionaceën; een andere was bezig met de observatie van schadelijke insecten en poppen van vlinders, hij was zoöloog voor de den landbouw benadeelende dieren. Voorts waren er uitgebreide proefaanplantingen van rijst, thee, tabak, moerbeziën voor de zijde-cultuur; de rijst was juist geoogst, maar voortdurend werden proeven genomen met bemesting, bevloeiing, zaadkeuze, bestrijding van ziekten en ten behoeve van dit laatste vooral gezocht naar middelen, welke in de dagelijksche praktijk van den kleinen landbouwer konden worden toegepast. Ook worden er niet alleen van wege dit, maar ook de kleinere landbouwproefstations in de landstaal voortdurend kleine eenvoudige verhandelingen met teekeningen uitgegeven en op eene voor een weinig ontwikkeld man begrijpelijke wijze uiteengezet, hoe hij zijnen tuinbouw, zijn rijst en andere graanbouw kan verbeteren, ziekten en plagen bestrijden of tot een minimum verbeteren. In het hoofdgebouw zijn vele vertrekken, enkelen voor werkkamer, anderen voor collecties en herbarium, weer anderen voor laboratorium of bibliotheek ingericht; in het belang van den rijstbouw werden van verscheidene soorten en variateiten kleine ploefaanplantingen aangelegd. De verslagen en berichten worden behalve in het Japansch, voor het meerendeel, ook in het Engelsch uitgegeven en naar de verschillende zusterinrichtingen der wereld verzonden; zoo ook naar onzen Botanischen tuin van Buitenzorg. Als oud »rijstplanter« heb ik zeer belangstellend met oor en oog nota genomen van wat het proefstation te leeren gaf; de medewerkers waren deels in Europeesch, deels in Japansche dracht gekleed, en verstonden wel Engelsch, maar geen Duitsch, zij kenden den directeur van onzen Buitenzorgschen plantentuin en eenigen der aldaar werkzame, wetenschappelijke ambtenaren, alsook een deel der publicaties van onzen oud beroemden tropischen hortus.

Behalve voor rijstcultuur, werkt dit instituut op min of meer gelijke wijze ook ten aanzien van de overige bovengenoemde cultures, n.l. thee, moerbezie, tabak en katoen; er bestaan ook scholen of beter gezegd leercursussen voor de zijderupsencultuur en voor de zuivelbereiding. De schoolboeken van natuurlijke historie, populaire handleiding van plant- en dierkunde zijn, zooals dit te verwachten is, van voortreffelijk gekleurde illustraties of eenvoudige teekeningen voorzien; ditzelfde is ook het geval met de catalogi, vooral de pronkprijsboeken van de groote bloemisten en boomkweekers. Wat wij op dit gebied in eene bloemisterij aan kweekresultaten van bloemen en dwergboompjes gezien hebben zal ons onvergetelijk bijblijven; te Kobe zagen we overoude, knoestig-brokkige getakte boompjes met de bekende in allerlei vormen gesneden en geknipte bladkroontjes, dwergpalmpjes, prachtchrysanthemus, anjelieren, leliesoorten; het was een groote treffende verscheidenheid van kleuren, vormen, groeiwijzen en kweekresultaten; curiositeiten op dit gebied kan men trouwens reeds bij gegoede Chineezen te Semarang of te Soerabaja zien. Echte Japansche tuinen, in zekeren zin lusthoven, met *landscape-gardens* zijn er ook, maar konden we niet bezoeken; wel zagen wij er een in het voorbijgaan te Kobe en van uit het spoor een groote, aan een hooggeplaatst en vermogenden prins toebehoorenden, geheel in stijl en nationaal character aangelegde gaarde; even kenmerkend eigenaardig als een rococo, of een streng Engelsche.

Dien dag traden we met onzen introductiebrief van de *Welcome Society* ook de werkplaatsen binnen van eene jonge, echter zeer uitgebreide zaak, welke ook voor de toekomst nog veel belooft; t. w. de *wallpaper manufactory*, een behangselpapierfabriek. Zonder stoom wel is waar werden daar op de lange strooken, speciaal dik en stevig papier, de door kleur en vorm allerverschillendste patronen aangebracht; deze in glanzende goud en zilvertinten dik er op als het ware gelegd als een soort relief", geene zonder eenigen metallieken glans, vlak en dof; dat een artistieke Japanner, die aan de geheele wereld zijn meesterschap van kleur en lijn, zijne weergalooze visie van de natuur in al hare uitingen en tallooze objecten van hare drie rijken, o. a. vogels, bloemen, gesteenten, met het vinden van smaakvolle nieuwigheden niet verlegen zit, dat hem de nieuwe motieven voor het grijpen liggen, behoef ik niet uitdrukkelijk te zeggen en er waren inderdaad heerlijke, ik zeg niet altijd goedkoope, zaken. Men deelde mij mede, dat slechts een klein deel der fabricaten voor Japan, maar verreweg het grootste voor den export wordt aangemaakt en vooral naar Amerika is bestemd. Deze handenarbeid in voor Europa goed bekende proceduren wordt in dat land zeer gewaardeerd en vrij goed betaald; in hoeverre de Europeesche fabrieken hunne concurrentie moeten vreezen, kan ik niet uitmaken; alleen komt het mij voor, dat het Japansche fabricaat het gemakkelijk in den wedloop kan winnen, omdat de loonen van de Japansche mannen en vrouwen, die wij in den eentonig vervelenden arbeid aan lange tafels o. a. met het inkloppen op de met hautrelief bewerkte cilindervormige harde houten matrijzen bezig zagen, niet hoog zijn. Erg voordeelig en bloeiend zag dat werkvolk er in die groote, goed verlichte zalen niet uit; maar de atmosfeer, eene mengeling van papier, olie, en verflucht, leek mij nu niet van de bevorderlijkste voor de gezondheid. Intusschen hebben de opkomst van de fabrieksnijverheid in talrijke bedrijven, met inbegrip van reederij en wijnbouw, met uitsluiting van den landbouw, ook in dit land de tegenstelling van privaat-capitalist-werkgever en proletariër-werknemer in het leven heroepen en met den dag verscherpt: Eene radicale partij bestaat reeds in het parlement en in hare sociale politiek wordt zij gesteund door een radikaal dagblad, de overal in de breede »volkskringen bekende en gewilde reeds bovenvermelde »*Yorozu Chozo*« met eene dagelijksche oplaag van 200000 exemplaren. Ja er is zelfs sinds eenige jaren opgericht eene socialistische partij met een weekblad voor het grootste deel in Japansche, het kleinste in Engelsche taal gedrukt; men heeft o. m. reeds bereikt, dat de Japansche drukperswet is herzien en daarbij veel van zijn rigoureuswezen heeft verloren; maar zelfs het pas in opkomst zijnde socialisme in Japan was op het internationaal congres van Amsterdam vertegenwoordigt door den bekend geworden Japansche socialist *Katayama* die als symbool van volkenverbroedering den Russische afgevaardigde corampopulo de hand reikte. Eene van de oorzaken van grootere belangstelling in sociale problemen was de verschijning in 1902 van een boek getiteld: »De Nieuwe Maatschappij,« dat buitenhewoon opzien baarde, vooral doordat de schrijver *Tumis Yam* in China, aan het Pekingsche hof Japan gedurende lange jaren had vertegenwoordigd.

Iets echt nationaals hadden we gelegenheid bij te wonen in de worstelschool, waar wij een half uur vertoefden. Het zij iederen vreemdeling aangeraden, om dezen echt Japansche volkssport, op deze school, de meest befaamde op dit gebied in het heele rijk, te zien beoefend en onderwezen. Het is een evenbeeld van het oude gymnasium in Athene; kleine jongens, jongelingen tot mannen en vaders toe komen er oefenen en leeren, om, slechts gekleed in een soort zwembroek, volgens bepaalde methoden als bij het schermen elkaars krachten, behendigheid, taaiheid, wilskracht en lenigheid te meten. Daar goede worstelaars in Japan even gezien en geëerd worden als een goed sportman in Engeland, zoo is het ieders eerzucht, om op dat gebied eene hem bevredigende hoogte te bereiken; geene moeite en nederlagen is den leerling-worstelaar te groot, hij ziet tegen geene inspanning en het altijd weer verliezen tegenover zijn sterkeren tegenstander op, waarbij hij telkens met doffen klank op den veerkrachtigen met matten bedekten, overigens vrij gladden en harden planken vloer neervalt. Tusschen de bekende taaiheid, dapperheid en energie van den Japanschen krijgsman en de groote verspreiding van het op ontwikkeling van het physiek zoo gunstig werkende worstelen, volgens de in Japan gevolgde methoden, is m. i. een nauw verband. De opperleeraar werd mij aangewezen; hij was in een waardig costuum gekleed en ging als paedagoog-grootvader met kalmte en gezag door de worstelzaal voortdurend kritische opmerkingen en aanwijzingen richtende tot de worstelende groepen; dan wel eenige grepen en standen in het kort uitleggende en voordoende; hij wees ook aan, wie er tegen elkaar in het strijdperk moesten treden en gaf het sein tot ophouden aan de vermoeiden en uitgeputten.

Dezen interessanten dag eindigden we met het zien van eene grooten ijzeren kanaalbrug in aanbouw over den hoofdwaterader, die als breed kanaal door de stad vloeit en in zee valt; daarna ging het met de electrische tram (trolleysysteem) naar huis langs den weg, waar wij den vorigen dag den zeeheld hadden zien begraven; de groote parken met kinderspeel- en gymnastiekpleinen en hunnen fraaien aanleg trokken weer onze aandacht.

In het hotel, waar evenals te Kioto aan tafel vrouwelijke bediening is, was het dien avond zeer levendig, want een gezelschap van een tiental Japanners zat er in luidruchtige vroolijkheid aan een souper bijeen; en ze zijn levendig, dat hadden we reeds in het Osakahotel waargenomen zij doen hierin voor Franschen niet onder. Ook sprak ik er een Fransch officier van den Generalen Staf, welke volgens zijne alleraimabelste, in allerbeleefdste termen uitgesproken woorden, extremement poli et d'une aimabilité touchante, zich sinds zes weken in Japan bevond, land en volk bestudeerende, eenige keeren 's weeks naar zijn legatie gaande voor studie en informatie, en verder vertelde dat hij over een dag of vijf naar het tooneel van den oorlog zou vertrekken, om als officieel vertegenwoordiger van de Fransche republiek in de tweede Japansche veldarmee nl. onder generaal Oku, den veldtocht mee te maken en daarover te *zijner* tijd aan den minister van oorlog *bericht te geven*. 's Avonds bezochten wij een grooten bazaar in de hoofdstraat, een soort warenhuis en eene tentoonstelling van schilderijen, zoowel in olie als waterverf; waarvan een groot deel betrekking hebbende op den krijg; aan vaak aangrijpende oorlogstafereelen, afscheidstooneelen van een heengaand krijgsman van zijne familie geen gebrek en het talrijke Japansche publiek verdrong er zich met zwijgend eerbiedige belangstelling voor.

14 Juni. Voor den laatsten keer daalden we den heuvel af, waarop de Atago-toren staat, en van welks spits men bij helder weer in westelijke richting het bergland van Hakone en den Fujigawa kon zien en voorts de landschappen behoorende tot vijf provincies. Wil men boven op dien heuvel komen, dan kan men dit doen door gebruik te maken òf van den »opgang voor mannen« eene steile en rechte hooge steenen trap òf den »opgang voor vrouwen« een minder steilen weg met windingen, die minder vermoeiend, maar langer is, beiden in het Japansch genaamd »otoko-zaka« en »onna-zaka«. Wij reden door het fraaie Shibapark niet ver van ons hotel af; daar liggen zeer schoone heiligdommen, welke eene groote uitgestrektheid beslaan met inbegrip nl. van de pleinen, parkgronden en plantsoenen en bijeenvormen »de Shibatempels en Tomben; zij zijn allen Boedhistisch en van groot historisch belang. De Shoguns uit het beroemde stamhuis Tokugawa, hebben nl. vijftien in getal van 1616—1868 het gezag over Japan met terzijdestelling van dat van de dynatie der Mikado's, die slechts schaduwmonarchen waren, in hunne krachtige handen gehad. Zij liggen begraven op drie plaatsen: zes in de tomben van het Menopark, twee in het honderd mijl afgelegene Nikko, waar in den van praal en pracht meest schitterenden tempel van Japan de stichter der dynastie, de groote Jeyo su, zijn tombe heeft; dat van den tweeden shogum Hiddetada bevindt zich in den Mortuary tempel (Ten-ei in), den eenigen der door ons bezochte Shibba tempels, waar de overige Shoguns begraven liggen; en speciaal in den *T*en ei-in liggen nog de zesde, elfde en twaalfde Shogun. Door de woning van den priester gaat men van de linkerzijde binnen; alles is rijk en weelderig, maar tegelijk ook religieus-plechtig; vergulden poort — en deurlijsten, vergulde paneelen, hooge vergulde pilaren, alles glinstert van goud, terwijl de altaarstukken en doodkisten van het meest superieure lakwerk zijn; daaruit bestaat ook de bodem, die door het oplichten der matten in zijn zwarten glans zichtbaar wordt; een wondere weelde van schittering in het halfduister. Het plafond met de schilderijen van den phoenix is mede verbazingwekkend. Al deze tempels met tomben, bestaan uit drie deelen: een eenigszins uitwendig gelegen bidzaal of bidvertrek, een verbindingsgalerij tusschen deze beiden vrijwel binnen in het bouwwerk en een inwaarts gelegen heiligste, sanctum, de plaats der tombe. Tot 1874 vormde het Shibapark het terrein van den grooten tempel *Zojaji*, het hoofdtempelgebouw van de Yedo Boeddhisten van Tokio, maar in 1874 werd deze tempel ingevolge van frieties met de Shintoisten, aan welke hij voor een deel in gebruik werd afgestaan, verbrand en door een kleinere vervangen; de overige tempels zijn nog oorspronkelijk en antiek. De Shoguns waren Boeddhisten en zoo had de groote burgeroorlog, waarbij de Mikado partij, dus de echte oude Shintoisten, de overwinning behaalde en de Mikado in 68 in zijn zuivere Keizerlijke gezag werd hersteld, ook het karakter van een godsdienstoorlog, vrij verbitterd en onmeedoogenloos gevoerd, zelfs zoo, dat de mikadopartijgangers door hunne troepen alle Boeddhistische heiligdommen, vooral die van de fanatieke secten en die waar de Shoguntempels en tomben zich bevonden, hebben willen laten vernietigen of verbranden. Door de tusschenkomst van den invloedrijken mikado en op het bidden en smeeken van de hoofden der Shogempartij, is het bij het begin gebleven en zijn de kostbaarste en historische meest waardevolle zaken intace gebleven; schoonheidswaardeering van en pieteit voor die wonderschatten hebben ook het hunne bijgedragen buiten de overwegingen van practische staatkunde. De laatste Shogun leeft thans nog teruggetrokken te Tokyo en heeft een hoogen titel gekregen, ik meen »hertog«; als ik mij niet vergis wordt in die Shogunheiligdommen buiten eenige jaarfeesten geen volgens den ritus voorgeschreven tempeldienst gehouden, dit is verboden.

Voorbij de pagode rijdende, kwamen wij bij het ons bekende Shimbasi-station en korten tijd later waren we te Yokohama, waar onze gids van ons heenging; daar hij te Tokio geene vreemdelingen had aangetroffen, die in westelijke richting reizende, eenen gids van noode hadden, kwamen zijne reiskosten terug ook voor mijne rekening. Te Yokohama hebben wij niet veel gezien. Ons hotel lag aan de hoofdkade, de zoogenaamde Bluff; aan de vele schepen, de laad- en loskaden en de activiteit alom, merkte men in eene drukke havenstad te zijn. Wij wandelden langs de andere groote hotels, langs bank- en consulaatsgebouwen, zagen van binnen de gebouwen der Engelsche en Duitsche Clubs, maakten bij het agentschap der Noordduitsche Lloyd de zaak omtrent het grootere deel onzer bagage, haar in depot gegeven, in orde; en namen nog eenig geld op bij het hoofdkantoor der Yokohama-speciebank, welke met onze Nederlandsche Handelmaatschappij in relatie staat. Zij was gevestigd in een vrij schunnig houten gebouw, dat geen zeer soliden indruk gaf, maar daarnaast werd op den hoek een monumentaal gebouw voltooid, van opvallende schoonheid en dit was bestemd tot aanstaanden hoofdzetel van dat groote geldlichaam met zijne vele agentschappen, niet alleen in Japan, maar ook elders, o. a. te London. Het schip, nl. de »Gelic« van de Oriental & Occidental Steamship Company, hetwelk ons naar San Francisco zou brengen, was vanuit ons hotelbalcon niet te zien; want de ons reeds bekende »Korea« lag er voor op de reede, met zijnen hoogen en langen romp den twee en half maal zoo kleinen »Gelic« geheel bedekkende. Hij zou den volgenden ochtend »at daylight«, dus om half zes, vertrekken, in plaats van den tweeden dier maand, als hij in Kobe niet in quarantaine had moeten blijven liggen. Op de reede lagen twee kleine Amerikaansche oorlogsschepen en een Japansche kanonneerboot. In de stad zijn we verder niet geweest en den 15den Juni waren we om één uur aan boord van het amerikaansche stoomschip »Gelic«, hetwelk om drie uur uit de haven van Yokohama wegstoomde naar de grootste der wereldzeeën, nl. den »Stillen of Grooten Oceaan«.

E. S.

RECLAMES.

INGEZONDEN.

De toestanden op Banka.

Dat de Regeering niet onkundig *kan* zijn waar de fout schuilt, bewijst onzes inziens de Banka-literatuur der laatste jaren genoegzaam, om hierbij niet stil te staan. Dat het *Handelsblad* of eenig ander blad ten aanzien van de diagnose der kwaal in het onzekere kon tasten, meenen wij te mogen betwijfelen, ook op grond van die literatuur. En wat dit Weekblad aangaat, kunnen wij, als schrijver der rubriek »Van Vreemde Koloniën", aan B. de geruststellende verzekering geven, dat onze, zooals ook uit 't slot bleek, ironisch bedoelde vraag, niet uitsloot de kennis van bestaande misstanden, maar in verband met het behandelde onderwerp in die rubriek: »de meer dan schandelijke mishandeling der koelies in de Rand-mijnen", den nadruk legde op het onzalig gedoe dier »Weltverbesserer", waarvan onze hedendaagsche wereld er zoovelen herbergt, en die b.v. ten aanzien van Banka er in geslaagd zijn, de misstanden op te blazen tot enormiteiten, waarmede vreemde en andere concurrenten der indische staatsonderneming ter chineesche arbeids-markt hun voordeel hebben gedaan.

B. noemt dit de vrees voor het buitenland als boeman uitspelen, en vereert zulks, het economisch blijkbaar met het politiek gevaar verwisselend, met 'n vriendelijk: och, hoe kleintjes!

We zouden wel eens willen bijwonen, hoe B. 't op zou nemen, indien een aandeelhouder in eene particuliere onderneming, waarin hij zelf eventueel betrokken mocht zijn, deze zoodanig in discrediet bracht door overdreven critiek, dat concurrenten daaruit munt sloegen ten nadeele van de betrokken onderneming. Zou, indien iemand opstond om te waarschuwen tegen overdrijving, dan ook 't woord: »Och, hoe kleintjes!" vallen? Neen, maar nu 't den Staat betreft, komt 't er niet op aan. Laat vrij uw fantasie werken en spint om de naakte feiten een web van overdrijving om toch 't effect niet te missen, dat — zijn doel voorbijschietend ons zelven treft in den Staat! —

Want wij allen, Nederlanders zoowel als Indië's ingezetenen, zijn allen, — wij herinneren aan het motto, zoo dikwerf in dit blad op den voorgrond gesteld: „Het Koloniaal Belang is een Staatsbelang", belanghebbenden in den voorspoed, de welvaart, van den Indischen Staat.

Gezonde critiek zal dien voorspoed geen afbreuk afdoen, integendeel bevorderen, wijl zij opbouwend werken zal. De critiek van overdrijving breekt af, grijpt de misstanden, en fouten aan, vandaag, morgen, overmorgen — frappez fort, frappez toujours — de goê gemeente knikt, klapt in de handen: „Flink, da's nog's spijkers met koppen slaan." Maar . . . . .

Men vergeet in casu, dat de Staat als exploitant het er niet op kan wagen, vooral in de tegenwoordige tijden, nu de millioenen zoo schaarsch zijn, om door den *eenig afdoenden weg eener algeheele en dadelijke reorganisatie van het mijnbedrijf op Banka* in te slaan, zich aan het gevaar bloot te stellen, dat het geheele bedrijf tijdelijk stop gezet wordt. Indië heeft zijn millioenen noodig.

De Staat heeft het middel in de hand, waaruit hij een groot deel der millioenen put *ten bate der gemeenschap*, en nu dreigt men hem dat middel uit de hand te slaan, omdat niet dadelijk een einde kan worden gemaakt aan misstanden, die door een ieder worden afgekeurd, maar aan 'n klein groepje „Weltverbesserer", die door hun geschreeuw, gescheld en overdrijven de geheele markt trachten te beheerschen, gereede aanleiding geven om daarop hun talent van fantasie en overdrijving te oefenen, en door B eenigermate in bescherming of tenminste au sérieux schijnen te worden genomen.

Wij onderschrijven de diagnose, meê door B. gesteld, in navolging van wat anderen lang reeds vóór hem deden, maar ontkennen, dat die kwaal een zóó ernstig karakter heeft aangenomen, dat voor hàar herstel heel Indiê's welzijn zwichten moet.

Indië's welvaart, dàt is onzes inziens het doel, waarnaar wij behooren te streven, zonder ons te veel op te houden met de misstanden van heden. Met de welvaart, zullen ook die misstanden verdwijnen. Maar, blijven we telkens voor alles, wat ons niet bevalt, voor elke fout in de details, stilstaan, om daaraan te verbeteren en te knutselen, laat dan de Nederlandsche Maagd liever met 'n paar ouwe juffers gaan winkelen in Spui- of Kalverstraat, en bij 'n kopje chocolaad en 'n gebakje in 'n melksalon, de verdrietelijkheden en boozigheden van die »slechte wereld« bebabbelen, dan nog verder te trachten 'n kolonie te bestieren en op te heffen.

Dertig jaren geleden schreef 'n indische briefschrijver reeds:

»Dat geschreeuw over de slechtheid van het nederlandsche volk, van de nederlandsche regeering en van het nederlandsch-indische gouvernement hebben reeds veel ellende over de kolonie gebracht, en zullen haar eindelijk te gronde rigten.«

Dit even en passant. Maar nu Banka weer: Wel, het middel is aangewezen. Maar, men late den Staat den tijd dit middel toe te passen, wanneer dit mogelijk is.

Intusschen handhave men den toestand, waar mogelijk met verbeterd toezicht, om tegen misstanden te waken, *maar zorge, dat de daartoe te verstrekken middelen werkelijk aan een verbeterd toezicht ten goede komen.*

VEHA.

Aan de Redactie van het Koloniaal Weekblad.

Een door u overgenomen berichtje over de Bonische kroon »la teyari doeni«, deed mij opmerken, dat het sanskrit zich al heel ver uit het oude Indië heeft verspreid. Het woord »teyari« zal toch wel hetzelfde zijn als *tiara*, zooals ook door Herodotes een Perzisch hoofdtooisel, en nog tegenwoordig het pontificale hoofddeksel van den Paus wordt genoemd, en »doeni« zal wel hetzelfde zijn als *doenia*, dus teyari doeni = tiara doenia = kroon der wereld.

EEN LEZER.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Teysmannia. 1905. Afl. 9.

Ziekteleer der planten (vervolg), door J. v. Breda de Haan. — Inheemsche en vreemde groentensoorten, door H. J. Wigmans. — Gambir cultuur, door W. R. Tromp de Haas. — Piper Methysticum Forst, door W. G. Boorsma. — Mededeelingen betreffende de caoutchouccultuur XII. Oogstresultaten van eenige 11-jarige Heveaboomen gegroeid op 2200 voeten boven de zee, door W. R. Tromp de Haas. — De cultuur van djeroeks in Dominica, door H. J. Wigman. — Sprokkelingen uit nieuwe publicaties. Enz.

De XXe Eeuw. October 1905.

Curaçao. Fragment van een reisverhaal, door Dr. Hendrik P. N. Muller.

Elsevier's Geïll. Maandschrift. October 1905.

Op expeditie in Suriname, door G. Versteeg (vervolg). Met platen.

Het Nederlandsche Zeewezen. 15 October 1905.

Eene episode uit de 3e Boni-Expeditie, door M. C. Koning. Landingen te Patiro en Badjowa. I. (Met afbeeldingen).

De Indische Mercuur. 24 October 1905. No. 43.

De Mendong-cultuur op Java. — De tabaks-cultuur en industrie op de Philippijnen, door v. H. — Feuilleton (Persoonlijke waarnemingen op Cuba). — Japansch papier, door J. J. Verwijnen. — Onderzoekingen omtrent poederchocolade, door P. v. d. W. — De vulkanen van Nederlandsch-Indië. — De landbouw van Curaçao en zijne toekomst (vervolg). — Verslagen van Maatschappijen enz.

Weekblad voor Indië. 1905. No. 22.

De Zuid-Celebes-Expeditie (vervolg; met foto's). — Pastoor P. J. van Santen (met portret). — Een Javaan, die koning wilde zijn (De Ratoe Soenda te Buitenzorg). Met plaat.

RINCK,
Hofleverancier, Schouwburgstraat 2.
Specialiteit in PORTEM., PORTEF., ETUIS, ALBUMS enz.
Billijke Prijzen.
Reparatiën enz. alles zeer solide.
Voor Indië expresse bewerking.

CENTRAAL-APOTHEEK
„De Archipel."
Javastraat 49. — Telefoon N°. 1352.
R. R. NAUTA, Apotheker.
Handel in:
Chemicaliën & Drogerijen, Verbandstoffen,
Minerale wateren en Zouten,
Homoeopatische Geneesmiddelen van
Dr. Willman Schwabe in orig. verpakking.
Binnen- en Buitenlandsche Spécialité's
w. o. Quina Laroche per 1/2 fl. 1.—
„ „ „ 1/1 fl. 1.90
NB. De recepten worden tegen zeer billijken prijs gereed gemaakt. Indien gewenscht kunnen zij afgehaald worden, zonder verhooging van prijs.

J. J. Sand,
Wagenstraat 114, Den Haag.
Mozaïek en hardgebakken Vloertegels
voor
Kerken, Scholen, Kazernes, Stations, Villa's, Fabrieken, enz.
Verglaasde tegels voor Wandbekleeding.
Teekeningen en prijscourant fr. op aanvrage.

„PAX",
Zoutmanstraat 29, Den Haag.
Groote keuze: Tegels, Vonga's, Wandteksten op karton en glas, Photo's, chr. en fant.; nieuwste jongens en meisjes prachtbandjes, Prentb., ook chr.; inkten, lijm, schrijf-, school- en kantoorbehoeften.

MAISON DROUOT
Lange Houtstraat 7 en 2, Den Haag.
Telephoon 753.
GROOTSTE INRICHTING
tot complete Meubeleering, Behangerij, Stoffeerderij.
EIGEN MEUBELFABRIEK.
Antiquiteiten en Kunstvoorwerpen.

HET HUIS VOOR FOURNITUREN.
PRINS HENDRIKSTRAAT,
hoek W.-Pyrmontkade. — HAAG.
Specialiteit in artikelen
ter garneering van
Damescostuums, Voerings, Handschoenen, enz.

Natuurlijke Bronwateren.
„Gradatio",
Amst. Veerkade 7a, Telefoon 984.
Kaiserbrunnen.

K. H. BRUGGEMANS,
v. Diemenstraat 61—63.
Handel in Spiegel- en Vensterglas.
Huisschilder en Glazenmaker.

Heerenartikelen.
Overhemden op maat.
Gebrs. VOGELS.
HOOGE NIEUWSTRAAT 36.
(Tournooiveld.)
Telephoon No. 746. DEN HAAG.

WASCH-
en wringmachines zijn onmisbaar in elke Huishouding.
Groote sorteering.
Landbouwkantoor M. J. SPRUYT,
Riviervischmarkt 9, DEN HAAG.

SOLIED en GOEDKOOP
BEDDENMAGAZIJN
van A. KRAAN
ZUIDWAL 42.
Telephoon 1998.

F. C. L. HASE,
Bontwerker.
OPGERICHT 1868.
Fabriek en Magazijn van Pelterijen.
Speciale Heerenhoedenmagazijn.
Lange Poten 17.

Witte Goederen.
Tricot Onder-
goederen.
SCHENK & Zn.,
Veenestraat 52, Den Haag.
Lingeries.
Bébé Artikelen.

P. C. MULLER, Witte de Withstraat 103,
DEN HAAG.
RIJWIELHANDEL.
Fabriek der NOVA-Rijwielen.
Agent der TEMPO- en BRUNO-Rijwielen.
1ste Klas Reparatie-Inrichting.
Emailleeren. Verhuren. Vernikkelen.

WISBRUN & LIFFMANN,
Den Haag, Veenestraat 35.
Zijden Stoffen, Garneerartikelen,
Kant, Kantstoffen,
Entre deux, Lint, Knoopen enz.
Beste en Goedkoopste Adres voor Naaisterfournituren.

Ned. Schoen-Industrie.
Westeinde 88. DEN HAAG. Weimarstraat 18.
Grootste en meest gesorteerde Schoenmagazijnen van den Haag en omstreken. Eenig adres waar aan particulieren voor grossiers prijzen wordt verkocht. Specialiteit in platvoetzoolen ook naar gipsvorm en volgens medisch voorschrift.

J. BRAND,
PAPESTRAAT 10.
Tailleur pour Hommes et Dames.
Prix très modérés.

Bloemenmagazijn
van Th. JANSEN,
Koningin Emmakade 89.
Telephoon n°. 2556.
Aanleg en onderhoud van Tuinen.

Firma Wed. C. P. MIJNLIEF,
Lange Beestenmarkt 65a.
Bekroond met Gouden en Verguld Zilveren Medaille te 's-Gravenhage 1898.
Mijnlief's Kinder- en Zoet Roggebrood
aanbevolen door H.H. doctoren.
OPGERICHT 1793.

KANTOOR DER
Begrafenis-Maatschappij
„SECURITAS".
Waldeck Pyrmontkade 54, Den Haag.
Directeur H. W. MUR.
Grafkransen, Monumenten enz.

Maatschappij „NUTRICIA"
ZOETERMEER,
Filiale Den Haag: Piet Heinstraat 102a,
Telephoon 1739.
Roomboter, Gehomogeniseerde Melk en Room, Kindermelk systeem Prof. Backhaus.
Leveranciers Rotterdamsche Lloyd, Stoomvaart Mij Nederland, Etat Indépendant du Congo, enz.

D. A. Borrebach.
Coiffeur.
TOILETARTIKELEN en SPONZEN.
HOFSPUI No. 73.

A. S. v. ECK.
KORTE POTEN 29. -- Telef. 318.
Gasfitterij.
TUINSLANGEN en SPROEIERS,
van af 0.75 per Meter

Wat is Cera?
Het geheim van den meubelmaker. Het eenige product dat bewezen heeft geschikt te zijn voor het onderhoud van nwe meubelen. Uitsluitend verkrijgbaar in flacons van 15 en 25 cent bij: W. H. van IJsselstein drogist Spui 256 tegenover de Bierkade.

SERVICE ANTISEPTIQUE.
Voor een vlugge en nette bediening bezoeke men de **KAPSALON** van
Molenstraat 50. ***J. P. HUMEL,*** 's-Gravenhage.
Abonnement: { 14 maal scheren f 1.—. 7 maal haarknippen f 1.—. | Specialiteit in **eau de cologne 4711** en het **Indische merk H en S.**

PIANO'S Verhuren. Stemmen. Repareeren.
Van Bergen Henegouwen.
Anna Paulownastraat 19.

Piano's en Orgels.
D. A. RIPPEN.
Gediplom. stemmer „Toonkunst".
Groote Markt 26a.
Betrouwbaar en voordeelig adres ook voor stemmen en repareeren.

JAC. MOULIJN,
OPTICIEN. — INSTRUMENTMAKER,
2e WAGENSTRAAT 95.
TELEFOON No. 904.
Billijk en solied adres voor alle artikelen voor
ZIEKENVERPLEGING,
Hospitaallinnen, IJszakken, Windkussens, Koortsthermometers, Inhalatie-Apparaten, Medicijnglaasjes, enz.
Brillen en Pince-Nez
volgens voorschrift van HH. Doctoren.
AANLEG en ONDERHOUD van Electrische Schellen en Telefoonleidingen.

NAAIMACHINENHANDEL
v/h. A. LEWENSTEIN
38 SPUISTRAAT 38.
Levert de **beste** machines **tegen** de **laagste prijzen.**
Alom bekroond met de HOOGSTE onderscheidingen.

J. F. J. BAKKER,
24 Raamstraat 24.
Handel in Koloniale waren & Comestibles
Telephoonnummer 880.
Vraag steeds:
Preanger, Java en Santos koffie.
Dagelijks versch gebrand.
Alsook de Congo Thee per ons 16—20 cts.

W. ROELOFSEN.
Columbusstraat 101.
Teleph. 2774.
Specialiteit in Indische Ingredienten.
Sambals in fleschjes en blikjes,
Palmin plantenboter, Sportbeschuit van de kolonie I. B. te Blaricum.

A. A. REGENSBURG
TANDARTS.
Laan van Meerdervoort 157, Den Haag.

S. SPIJER & Co.
Magazijnen in Goud, Zilver, Diamanten
26 Spuistraat 26 7 Schoolstraat 7
hoek Passage. over de Vischbanken.
'S-GRAVENHAGE.

Ch. W. GUY,
Prins Hendrikstr. 151 DEN HAAG.
Piano's, Orgels en Muziekinstrum.
Stemmen, Repareeren, Verhuren.

B. SCHOEMAKER,
TAILLEUR.
Specialiteit in Engelsche Stoffen.
Westeinde 16. — Den Haag.

SACHS & Co.
Den Haag. Rotterdam. Utrecht.
Specialiteit Hemden naar Maat.

R. BERKENBOSCH, firma H. Spaan
levert steeds prima kwaliteit
Melkbrood.
Korte Beestenmarkt 2. Teleph. 1970.
Reinkenstraat 45. Gedempte Burgwal 31.
DEN HAAG.

P. J. CRAMWINCKEL en ZONEN,
Spiegel- en Lijstenfabrikanten.
KUNSTHANDEL.
NIEUWE HAVEN 360-362, Telefoon N°. 112.
PIETHEINSTRAAT 36, Telefoon N°. 1906.

VERTIN & Co.,
Hooge Nieuwstr. 34 (bij 't Tournooiveld).
Effecten- en Administratiekantoor.
BUREAU DE CHANGE.
Abonnement voor het nazien van loten en afloslbare Effecten onder garantie, tegen eventueel renteverlies. Abonnementsvoorwaarden gratis verkrijgbaar.

Distilleerderij „DE POSTWAGEN",
Depot Kranestraat 80.
INMAAK-BRANDEWIJN,
per Liter ***f 0.75*** en ***f 0.80.***

W. PAULUSSEN
Drogist:
SPUI 156a
recht over de St. Jacobstraat
goedkoopste en soliedste adres voor Gummi- en Verbandartikelen.

Mej. W. J. van WIJK
CUISINIÈRE
OBRECHTSTRAAT 57.
Uitzending van Diners.
Telephoon 2665.

H. VAN DE WATER Jzn.,
DEN HAAG.
FREDERIKSTRAAT 18,
KONINGSTRAAT 16.
Goedkoopste adressen voor beslist 1e kwaliteit
BOTER, KAAS, EIEREN en VLEESCHWAREN.

Allright Rijwielen.
„Centaur" „
„Trio" „
Motorrijwielen.
Automobielen.
Sportartikelen.
Ph. Krönig, Reinkenstraat.

Vitrauphanie of Glaspapier
voor horren, puiramen, enz.
H. J. T. MATVELD,
Wagenstraat 127,
eenig filiaal Zoutmanstraat 56.

M. van STEENBERGEN
Groothandel in Aardappelen.
Korte Groenewegje 122—125.
Teleph. Interc. Telegramadres
1989. Steenbergen Haag.
Levering bij minstens een ½ H.L.

POPPEN SANATORIUM.
Gekleede Fransche en Duitsche Poppen welke uit- en aangekleed kunnen worden, **ongekleede poppen** in elken prijs alsmede onbreekbaar, tevens **poppenkleeding.**
Grootste en Oudste Reparatie-Inrichting.
Th. A. KEET, Oude Molstraat 11, *Haag.*

L. A. GIRCOUR
Specialiteit in
Fransche Cognac en Wijn.
Handel in Gedistilleerd en Bieren.
Korte Hoogstraat 11.

„TRANSVALIA".
Prins-Hendrikstraat 74.
Dr. Jaegers zuiver wollen ondergoederen.
Dames-modeartikelen.
Geconfectionneerde ondergoederen.

Rijwielfabriek en Magazijn BOSCHHOEK.
Gevestigd sedert 1899.
François Valentijnstraat 177,
hoek Anna van Buerenstraat.
Reparatie-Inrichting voor alle bestaande merken van Rijwielen.
Agentuur van 1e Klas Engelsche en Duitsche Fabrieken.

P. F. A. SCHREINER
Behangerij. — Stoffeerderij.
Complete Meubileering.
Bedden- en Meubel-Magazijnen.
Zoutmanstraat 18-20, DEN HAAG.
Telephoon 1864.

DIENSTBODENKANTOOR
„EURÉKA"
Tasmanstraat 65
DEN HAAG.

Blauwe Hondje.
Groote verscheidenheid in
BINNEN- en BUITENLANDSCHE
SPECIALITEITS-GENEESMIDDELEN.
Vlamingstraat 42. — Telef. 1955.

E. H. PROTZMANN.
'S-GRAVENHAGE. — INGENIEUR. — HEERENSTRAAT 8
Telephoon 275.
Electrische installaties.
Electrische benoodigdheden

MODES.
Mad^elle^ P. J. H. SPITS,
Hofspui 9A. Westeinde 187.
Dames- en Kinderhoeden-Magazijn.

Magazijn in Gas-Artikelen,
Wasch-Artikelen, Badtoestellen,
Sanitaire-Inrichtingen, enz. enz.
Lood- en Zinkwerken.
Aanleg van Electrisch Licht, Electrische Schellen en Huis-Telephoons.
J. VAN DER SPEK,
BALISTRAAT 4.
Telephoonnummer 1371.

BRANDSTOFFENHANDEL - C. AANDEWIEL
Hofleverancier van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder
Kantoor: SUMATRASTRAAT 145, Telephoon 1427, 's-Gravenhage.
Filiaal: BADHUISSTRAAT 103, Telephoon 2854, Scheveningen.

H. HEIJNEN,
SPUI 109.
Prijs
f 0.30.
KOH-I-NOOR
Gas-
gloeilichtkousjes
zijn de **BESTE!**

Gebr. UITERWIJK.
Piet Heinstraat 99. — 's-Gravenhage.
Telephoon 3413.
Huishoudelijke Artikelen.
Haarden, Fornuizen,
Kinderwagens en Sportkarren.
Smederijwerken, etc.

Firma Gebr. KALSE,
Vlamingstraat 41. Den Haag.
KANTOORBOEKHANDEL.
Specialiteit in Lederwaren.
KOFFERS. TASSCHEN.

FABRIEK
VAN
Gaskronen, Kandelabres, Appliques
Kopergieterij. **W. J. Schuling.** Koperslagerij.
Koperdraaierij. Koperdrijverij.
Paveljoensgracht N°. 29a.
FILIAAL: KORTE HOUTSTRAAT N°. 2.
BIJ HET PLEIN.

B. DERKSEN,
Brood- en Beschuitfabriek „de Oude Vette Hen".
Hofleverancier.
Telephoon 2480. Oude Molstraat 8.
DEN HAAG.
Gewoon en Luxebrood, Beschuit, Krentenbrood enz.

Begrafenis-Onderneming
van D. J. JOUVENAAR.
Hoofd-Kantoor: Veenkade 56.
Specialiteit in GRAFHEKKEN, ZERKEN en MONUMENTEN.

Croes & Co. — Spui 231.
Fabriek van Koper- & Blikwerken
BLANK, GELAKT en VERNIKKELD.
Gegalvaniseerde artikelen voor
HOENDERPARKEN.
alles volgens opgaaf of teekening.
Magazijn van Huishoudelijke Artikelen.
BINNENKISTEN VOOR INDIËN.

VAN RIJSWIJK & ZOON
Hofleveranciers.
Veenkade, Kettingstraat n/d Passage
Bloemwerken van Kunst en Smaak
AANLEG en ONDERHOUD van TUINEN.
3340 Telefoon 2875.

HAUTE NOUVEAUTÉ
IN
ENGELSCHE STOFFEN
C. A. JANSEN.
TAILLEUR.
WAGENSTRAAT 81. — DEN HAAG.

Wat onze klanten zeggen!
Zij, die eenmaal hun
Schoenwerk
gekocht hebben bij
„DE CONCURRENT"
45, VLAMINGSTRAAT 45,
KOMEN STEEDS WEDER.

De „Kaplaars"
Herderinnestraat 9,
den leden aanbevolen.

Filiaal van
G. C. SMEELE,
Stoomgrutterij en
Mosterdfabriek.
Vogelzaad en Voerartikelen.
Weimarstraat 54, Tel. 458.

Ch. F. RIJKEN & Co.
Pianofabrikanten. — Hofleveranciers.
26 Nieuwstraat 26. — DEN HAAG.
Magazijnen van Amerikaansche, Duitsche en Fransche Vleugels, Piano's en Orgels, in verschillende prijzen, stijlen en houtsoorten.
PIANINO's, speciaal voor het tropische klimaat vervaardigd, in verschillende prijzen voorhanden, welke met certificaat d'origine en garantie verkocht worden.
Fabriek speciaal ingericht voor Reparatiën.
Ruime keuze van Huurinstrumenten.
Stemmen, Repareeren, erhuren.

Modes
C. SAAN, Zoutmanstraat 5.
MAGAZIJN van
gegarneerde Dames- en Kinderhoeden
Voiles, Linten en Bloemen.

G. Raumann & Co.
Boekhorststraat 22, den Haag.
MAGAZIJN van
Galanterieën, Kramerijen, Speelgoederen,
SCHOOL- en SCHRIJFBEHOEFTEN,
Staalwerken, Schoenmaak-Artikelen, enz. enz.
EN GROS. EN DETAIL.